

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Ernst Hoffman Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank, Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς — Κ. Τριανταφυλλόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδός. — Χ. Τζωρτζόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Παν. Κανελλόπουλος. — Κωνσταντῖνος Τσάτσος Καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδορακόπουλος Καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΡΩΝ 41

1936

ΤΟ ΔΕΧΟΜΕΝΟΝ (Ο ΠΛΑΤΩΝΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ)

ΥΠΟ

ΡΑΦΑΗΛ ΔΗΜΟΥ

Ἡ ἔννοια τοῦ χώρου (ὑποδοχή, χώρα), ὅπως ἐκτίθεται εἰς τὸν Τίμαιον, ἔχει θεμελιώδη σπουδαιότητα εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος. Καὶ ὅμως ἐκτὸς τοῦ Τιμαίου, δὲν ἀναφέρεται εἰς κανέν ἀπὸ τὰ ἔργα του.¹⁾ Θὰ ἔχει βέβαια δίκαιον ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐρωτήσῃ μέχρι ποίου βαθμοῦ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν ὅσα ἐκτίθενται εἰς τὸν Τίμαιον· τὸ ζήτημα δὲ αὐτὸ εἶνε τόσον περισσότερον σπουδαῖον ὅσον εἰς τὴν μελέτην μας αὐτὴν θὰ ἀναφερθῶμεν πολὺ εἰς τὸν Τίμαιον πραγματευόμενοι τόσον περὶ τοῦ θεοῦ, περὶ τῆς ψυχῆς, περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὅσον καὶ περὶ τοῦ χώρου.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι μία σπουδαία ὁμὰς μεταξὺ τῶν μελετητῶν τοῦ Πλάτωνος θεωροῦν τὸν Τίμαιον ὡς μίαν συμβολικὴν ἔκθεσιν καὶ περιγραφὴν, ὡς μίαν ἀλληγορίαν τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει νὰ λαμβάνη κανεὶς κατὰ γράμμα (*au pied de la lettre*)²⁾. Τὴν ἀπόδειξιν τούτου μᾶς τὴν δίδει αὐτὸς ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τίμαιον, καὶ εἶνε ἄφθονος. Εἰς τὸ χωρίον 29 B—D ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ὑπάρχει συγγένεια μεταξὺ τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς. Ὁ Τίμαιος ἐκθέτει τὰ περὶ τοῦ κόσμου τῆς γενέσεως· ὅπως δὲ ἡ γένεσις εἶνε μία εἰκὼν τοῦ ὄντος καὶ μία περιγραφὴ αὐτοῦ ἔτσι καὶ μία περιγραφὴ αὐτοῦ δὲν εἶνε παρὰ μία εἰκὼν τῆς ἀληθείας. Μία θεωρία ἢ ὁποία ἀφορᾷ τὸ γίγνεσθαι μετέχει, καὶ αὐτὴ, τῆς ὁῆς· δὲν ἀποτελεῖ κἄτι τὸ τελειωτικὸν ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν της εἰς ἄλλαν θεωρίαν. Ὅλαι αἱ θεωρίαι τοῦ εἴδους τούτου ἔχουν τὸ ἐλάττωμα νὰ εἶνε μό-

1) Ἐξαιρέσει ἴσως τοῦ Κρατύλου ἐν 412 D.

2) Γαλλικὰ εἰς τὸ κείμενον.

νον πιθαναί· ἢ κατάστασις των εἶνε ἢ τοῦ μύθου (69 B). Ἡ θεωρία ποῦ ἐκτίθεται εἰς τὸν Τίμαιον στερεῖται τῆς βεβαιώσεως ἀπὸ μέρους τῆς πείρας, τῆς βασιάνου (68 D)· διὰ τὸ λόγον αὐτὸν δὲν εἶνε καθωρισμένη καὶ τῆς λείπει ἢ ἀκατανίκητος ἰδιότης τὴν ὁποίαν ἔχει ἢ πράγματι λογικὴ γνῶσις. (29 B). Ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ (59 C) διὰ τὴν μελέτην τῶν πιθανοτήτων ὡς μίαν ξεκούρασιν διὰ τὸν φιλόσοφον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὗτος ἀντλεῖ μίαν ἀθῶαν διασκέδασιν, ἀκριβῶς ὅπως εἰς τὸν Φαῖδρον (276 E) περιγράφει τὴν συγγραφὴν βιβλίων ὡς μίαν ἀναυπαυτικὴν ἐνασχόλησιν κατάλληλον διὰ τοὺς κουρασμένους γέροντας.

Ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ παραδεχθοῦμεν ὅτι ἡ κοσμολογικὴ περιγραφή εἰς τὸν Τίμαιον εἶνε μῦθος, δὲν λύεται καθόλου τὸ ζήτημα. Τί εἶνε μῦθος; Τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν ἀφορᾷ τὰ γεγονότα ἀλλὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν γεγονότων. Τί ἀκριβῶς σημαίνει ἡ πιθανότης προκειμένου περὶ γνῶσεως; Μία πιθανὴ ἱστορία εἶνε ἄρα γε ἀπλῶς ἓνα προϊόν τῆς φαντασίας ἢ ἀποτελεῖ ἓνα ὁρισμένον τρόπον μὲ σκοπὸν νὰ ἐκφρασθῇ ἡ ἀληθεία; Καὶ ἔτσι ὁλόκληρο τὸ ζήτημα ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν θὰ πρέπει νὰ καταλάβῃ ἡ πιθανότης καὶ ὁ μῦθος εἰς τὸ γενικὸν διάγραμμα τῆς ἐγκύρου σκέψεως.

Ἀπολύτως ἀληθῆ καὶ μόνιμον γνῶσιν εὕρισκει κανεὶς μόνον εἰς τὴν διαλεκτικὴν· ἡ γνῶσις αὕτη εἶνε γνῶσις ἐκ πρώτων ἀρχῶν καὶ κατὰ τελευταῖον λόγον ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ. Μίαν τοιαύτην ὅμως γνῶσιν μόνον οἱ Θεοὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἔχουν καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων μόνον οἱ φίλοι τῶν θεῶν εἰς τοὺς ὁποίους κρίνουν ἐκεῖνοι καλὸν νὰ τὴν ἀποκαλύψουν (53 D). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τὴν φθάσῃ μόνη ἢ ἀβοήθητη ἀνθρωπίνη προσπάθεια ἢ, καὶ ἐὰν τοῦτο γίνῃ ποτὲ δυνατόν, θὰ τὸ κατορθώσουν μόνον σπάνια πνεύματα εἰς παροδικὰς καὶ φευγαλέας στιγμάς. Ὁ Πλάτων ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν καὶ ἐξαίρει τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὡς καὶ τὰς ἀτελείας τῆς δευτέρας. «Ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶνε ἀρεκτὰ σοφὸς καὶ ἰσχυρὸς διὰ νὰ συγχωνεύσῃ τὰ πολλὰ εἰς ἓν καὶ νὰ διαλύσῃ πάλιν τὸ ἓν εἰς πολλά, δὲν ὑπάρχει σήμερον, οὔτε θὰ ὑπάρξῃ ποτέ, ἀνθρώπος ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ κανὲν ἀπὸ τὰ δύο» (68 D). Καὶ εἰς ἄλλο χωρίον λέγει: «Πρέπει νὰ εἴμεθα εὐχαριστημέ-

νοι ὅταν τὰ λεγόμενά μας δὲν εἶνε ὀλιγώτερον πιθανὰ ἀπὸ τὰ λεγόμενα οἴουδήποτε ἄλλου, ἐνθυμούμενοι ὅτι τόσον ἐγὼ πού ὁμιλῶ ὅσον καὶ σὺ πού κρίνεις δὲν εἴμεθα παρὰ ἀνθρώπινα πλάσματα, καὶ ὥς ἐκ τούτου μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ παραδεχθοῦμε τὴν πιθανὴν ἐξήγησιν τῶν πραγμάτων τούτων καὶ νὰ μὴ ζητοῦμε τίποτε πέραν αὐτῆς (29D).

Μὲ μίαν λέξιν, ἡ ἀνικανότης τοῦ νὰ φθάσουν τὸ ἐπίπεδον τῆς διαλεκτικῆς εἶνε σχεδὸν γενικὴ μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων πλάσμάτων. Ἐάν ὅμως τὰ πράγματα ἔχουν οὕτω, τότε ἡ περιγραφή εἰς τὸν Τιμαίον, ὥς ἐκ τοῦ χαρακτήρος αὐτῆς τῆς πιθανότητος, δὲν εἶνε οὔτε καλλιτέρα οὔτε χειροτέρα ἀπὸ οἴουδήποτε ἄλλο τμῆμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος. Ἄλλως τε τὸ ὅλον αὐτὸ ζήτημα εἶνε, κατ' οὐσίαν, κατὰ τὸ σχετικόν: ἐάν δηλ. ἡ κοσμολογία τοῦ Τιμαίου εἶνε πιθανὴ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἶνε καὶ ἡ θεωρία περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τότε ἀπεδείξαμεν ὅτι καὶ ἡ πρώτη εἶνε ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν. Ὅπως δὲ ἔχομεν σκοπὸν νὰ δείξωμεν σχεδὸν ἀμέσως κατωτέρω, τόσον ἡ θεωρία περὶ τῶν ἰδεῶν ὅσον καὶ ἡ θεωρία περὶ τῆς ψυχῆς στεροῦνται καὶ αἱ δύο τελειωτικῆς ἀποδείξεως· καὶ αἱ δύο δὲν εἶνε παρὰ ὑποθέσεις. Τὸ ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν κατορθώνει νὰ ἀποκτήσῃ ποτὲ ἀπόλυτον γνῶσιν, δὲν ἔχει διὰ τὸν Πλάτωνα τὴν συνέπειαν ὅτι πρέπει νὰ παύσουμε νὰ τὴν ἀναζητοῦμε. Ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ διατυπώσῃ λογικὰς ὑποθέσεις· καὶ εἶνε τοῦτο κατὰ τὸν ἀξιίζει τὸν σκοπὸν νὰ τὸ ἐπιχειρήσῃ (Φαίδων 114A). Ὅπως γνωρίζουν ὅλοι ὅσοι μελετοῦν τὸν Πλάτωνα, οὗτος παραδέχεται τὴν κατηγορίαν τοῦ ἀμέσως κατὰ δεύτερον λόγον καλλιτέρου καὶ τῆς κατηγορίας αὐτῆς· κάμνει χρῆσιν εἰς παντὸς εἶδους περιστάσεις. Ἄμα δὲν κατορθώνομεν νὰ ἔχωμεν τὸ καλλίτερον πρέπει νὰ ἀρκεσθοῦμε μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ κατὰ δεύτερον λόγον καλλιτέρου. Τοιαῦτα εἶνε τὰ βιβλία συγκρινόμενα πρὸς τὸν προφορικὸν λόγον· τοιοῦτος εἶνε καὶ ὁ προφορικὸς λόγος παραβαλλόμενος πρὸς τὸν λόγον πού δὲν ἐκφράζεται. Τοιοῦτοι εἶνε τέλος οἱ νόμοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κανόνα τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ὅλα αὐτὰ εἶνε τὰ κατὰ δεύτερον λόγον καλλίτερα διότι περιλαμβάνουν ἐντὸς ἑαυτῶν ἕνα συμβιβασμὸν πρὸς τὴν ἀτελείαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· καὶ τὸν συμβι-

βασμὸν τοῦτον ὁ Πλάτων ἦτο διατεθειμένος νὰ τὸν κάμῃ. Καὶ πράγματι, ἀποισλεῖ τοῦτο ἓνα ἀναπόφευκτον συμβιβασμὸν ἐν ὅσῳ ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ σώματος. Τὸ τοιοῦτον δὲ εἶνε ἀληθινὸν διὰ πολλὰς, ἂν ὄχι δι' ὅλας τὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος· ἀποτελοῦν δηλαδὴ τὸ κατὰ δεύτερον λόγον καλλίτερον. Οἰοσδήποτε προφορικὸς λόγος ἔχει ἐντὸς τοῦ ἑαυτοῦ του τὸ στοιχεῖον τοῦ τυχαίου ἀφροῦ καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἔχομεν μέσα μας τὸ στοιχεῖον τοῦτο (Τίμαιος 34 C). Ἔας λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν θεωρίαν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ. «Σᾶς βεβαιῶ λοιπὸν ὅτι ἐγὼ εὐχαρίστως θὰ ἐγινόμεν μαθητὴς ὅποιουδήποτε ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ μὲ διδάξῃ τὴν φύσιν μιᾶς τοιαύτης αἰτίας» (δηλ. τοῦ ἀγαθοῦ). Ἐφοῦ ὅμως τοῦτο δὲν μοῦ εἶνε δυνατόν νὰ τὸ ἔχω . . . θέλεις, ὦ Κέβης, νὰ σοῦ περιγράψω τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον διεξήγαγα τὸν δεύτερόν μου πλοῦν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς αἰτίας;» (Φαίδων 99 C). Κατὰ ταῦτα ἡ θεωρία περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ περὶ τῶν ἰδεῶν, εἶνε δεύτερος πλοῦς. Ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει τὴν θεωρίαν περὶ τῶν ἰδεῶν ὡς «ἄτεχνον» καὶ εὐήθη, (Φαίδων, 100 D), ἀκριβῶς ὅπως χαρακτηρίζει τὴν κοσμολογικὴν αὐτοῦ περιγραφὴν εἰς τὸν Τίμαιον ὡς ἀήθη καὶ ἐντελῶς νέαν (ἄτοπον) (48 D) Ἡ θεωρία περὶ τῶν ἰδεῶν εἶνε δυνατόν νὰ ἀποδειχθῇ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα προδιαγράφει ἡ ἀνθρωπίνη φύσις (Φαίδων 107 A). Οὔτε ἡ περιγραφὴ εἰς τὸν Φαίδωνα οὔτε ἡ περιγραφὴ εἰς τὸν Τίμαιον ἔχουν ἀπόλυτον βεβαιότητα¹⁾. Καὶ τὰ δύο εἶνε ὑποθέσεις.

Ἴδου δὲ ποία εἶνε ἡ κυρία ἀποψὶς μας: διὰ τὸν Πλάτωνα ἡ διανόησις δὲν διαιρεῖται εἰς ἀληθῆ καὶ εἰς ψευδῆ, ἢ ἀπλούστερον εἰς καθ' ὀλοκληρίαν βεβαίαν καὶ εἰς καθ' ὀλοκληρίαν ἀβεβαίαν διανόησιν· ὑπάρχουν βαθμοὶ τῆς γνώσεως, τῆς βεβαιότητος, τῆς σαφηνείας. Τὸ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ κοσμολογικὴ περιγραφὴ τοῦ Τιμαίου δὲν εἶνε διαλεκτικὴ, δὲν σημαίνει ὅτι τὴν καταδικάζουμε· σημαίνει ὅτι τῆς καθορίζουμε μίαν ὠρισμένην βαθμίδα τῆς γνώσεως. Προτείνομεν λοιπὸν νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ τρίτον τμήμα τῆς τετμημένης γραμμῆς, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν «διάνοιαν». Εἰς τὸ τρίτον ἐπίπεδον π

1) Εἰς τὸν Φαίδωνα 78 C ἀναγινώσκουμεν: ὅτι αἱ μορφαὶ εἶνε ἀδιάλυτοι εἶνε πιθάνον.

στεύει κανείς εἰς ἀξιώματα τὰ ὁποῖα δὲν ἀποδεικνύονται ἐκ πρώτων ἀρχῶν (Πολιτεία, 511A). Οὕτω ἡ περιγραφή τοῦ Τιμαίου λέγεται ὅτι ἀφίνει κατὰ μέρος τὰς «ἔτι ἄνωθεν ἀρχάς» (53 D). Ὅμως ἂν καὶ δὲν περιέχει ἀπόδειξιν (βάσανον), εἶνε μολαταῦτα γνῶσις ὠρισμένου βαθμοῦ. Εἰς τὸ ἐλίπεδον τῆς «διανοίας»—παραδείγματος χάριν εἰς τὰ μαθηματικά—ὄνειρευόμεθα μόνον περὶ τοῦ ὄντος (Πολιτ. 533 C): καὶ ἄρα ἡ κοσμολογικὴ ἀφήγησις τοῦ Τιμαίου εἶνε μῦθος. Τώρα, τί εἶδους μῦθος εἶνε αὕτη, εἶνε δυνατόν νὰ ἐννοήσωμεν μελετώντες τί εἶνε κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ μαθηματικὴ σκέψις. «Καλοῦν εἰς βοήθειαν ὄρατὰς μορφὰς (εἶδη) καὶ ὁμιλοῦν περὶ αὐτῶν, ἂν καὶ ἡ διάνοιά των δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὰς μορφὰς αὐτάς, ἀλλὰ μὲ τὰ πρωτότυπά των, καὶ συζητοῦν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν των ὅχι τὸ εἰδικὸν δεδόμενον τετράγωνον ἢ τὴν εἰδικὴν διάμετρον τὴν ὁποῖαν χαράσσουν ἀλλ' ἀποβλέποντες πρὸς τὸ τετράγωνον καθ' ἑαυτὸ καὶ πρὸς τὴν διάμετρον καθ' ἑαυτὴν καὶ καθ' ἑξῆς. Διότι ἐνῶ μεταχειρίζονται ὡς εἰκόνας τὰ ἄνωτέρω σχήματα καὶ τὰ διαγράμματα... πράγματι ζητοῦν νὰ ἴδουν ἐκεῖνα τὰ ἀφηρημένα τὰ ὁποῖα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἴδῃ κανείς παρὰ μόνον διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς διανοίας» (Πολιτεία, 510 D). Τὸ χωρίον τοῦτο μᾶς δίδει μίαν ἐξήγησιν περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ συμβολισμοῦ εἰς τὴν διάνοιαν. Ὁ συμβολισμὸς συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν ἐνὸς συγκεκριμένου εἰδικοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ κατανοηθῇ ἓνα γενικόν. Καὶ αὕτη ἀκριβῶς εἶνε ἡ ἔννοια ὑπὸ τὴν ὁποῖαν ἡ κοσμολογία τοῦ Τιμαίου εἶνε μῦθος. Εἶνε ἡ μεταχειρίσις τῶν αἰώνιων πραγμάτων μέσου τοῦ συμβολισμοῦ τῶν παροδικῶν τοιούτων. Ἡ συζήτησις, παρὰ τὸ ἐξωτερικὸν περικάλυμμα τῶν εἰκόνων, ἀφορᾷ πραγματικῶς τὸ Ἄγαθόν, τὸν Θεόν, τὸν Χῶρον, τὰς Μαθηματικὰς σχέσεις ἢ ὅπως λέγει αὐτὸς οὗτος ὁ Πλάτων: «ὅτι προσπαθήσω νὰ σᾶς ἐκθέσω πράγματα ὅχι ὀλιγώτερον πιθανὰ ἀπὸ οἰαδήποτε ἄλλα—ἢ καὶ περισσότερα μάλιστα, πού ἀφοροῦν τόσον τὰ καθ' ἕκαστον ἀντικείμενα ὅσον καὶ τὸ σύνολον τῶν πραγμάτων ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχήν των» (Τιμ. 48 D). Εἰς ἄλλο δὲ προγενέστερον χωρίον ὁμιλεῖ περὶ τῆς περιγραφῆς τοῦ λέγων ὅτι ἀφορᾷ τοὺς θεοὺς καὶ τὴν γένεσιν τοῦ παντός (29 C). Κατὰ ταῦτα ἔχομεν μίαν περιγραφὴν ἢ ὁποῖα ἀφορᾷ ὅχι ἀμέσως τὰ παρερχόμενα, ἀλλὰ τὰ ἐκτὸς χρόνου ὑπάρχοντα, διὰ

μέσου τοῦ συμβολισμοῦ τῶν πραγμάτων ποὺ εἶνε ἐντὸς τοῦ χρόνου. Ὡς τοιαύτη δὲ ἔχει ἴσην ἀξίαν καὶ κῦρος μὲ τὴν μαθηματικὴν σκέψιν.

Φυσικῶ τῷ λόγῳ μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι μίᾳ ἔκθεσις δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ βαθμοῦ διαλεκτικῆς βεβαιότητος, δὲν εἶνε καθ' ἑαυτὸ ἀρκετὸς λόγος διὰ νὰ τὴν κατατάξωμεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς «διανοίας». Δυνατὸν μίᾳ τοιαύτῃ ἔκθεσις νὰ ἔχη τὸν κατώτερον βαθμὸν τῆς «δόξης». Τὸ ζήτημα εἶνε ἐὰν ἢ καθ' ἑαυτὴν πιθανὴ ἀφήγησις τοῦ Τιμαίου ἀνήκει εἰς τὸ τρίτον ἢ εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον τῆς γνώσεως. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Πλάτων δὲν φαίνεται νὰ ἔχη μορφώσῃ σαφῆ ἰδέαν. Ὅταν λέγει ὅτι ἡ ἀφήγησις του θὰ ἔχει τὸ ἐλάττωμα νὰ περιλαμβάνῃ πράγματα κατὰ τύχην συμβαίοντα, ὅτι θὰ ἔχει ἀσυνεπείας (29 C), φαίνεται ὡς νὰ παρεδέχετο ὅτι πρόκειται περὶ γνώμης—περὶ πίστεως (27 C). Εἰς ἄλλα ὅμως χωρία, λέγει ὅτι ἡ περιγραφή του ἔχει τὴν μεγίστην πιθανότητα (48 D).¹⁾ Ἐδῶ, ἡ πιθανότης δὲν εἶνε ἢ μὴ—ὑπαρξίς ἀποδείξεως· ἔχει τοῦναντίον ἴδιον εἰς αὐτὴν τύπον ἀυστηρότητος. Ἀποτελεῖ μίαν μορφήν «ἀποδείξεως» (40 E).

Ὁ Πλάτων λέγει σαφῶς ὅτι ἀκολουθεῖ πορείαν σύμφωνον πρὸς μίαν μέθοδον ἢ ὁποία συνδυάζει τὴν πιθανότητα μὲ τὴν ἀναγκαιότητα (Τιμ. 53 D)· καὶ παρακάτω ἀναφέρεται εἰς ὅσα ἐλέχθησαν σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ μὲ τὴν πιθανότητα (56 A—B). Μὲ μίαν λέξιν ἢ τοιούτου εἴδους πιθανότης εἶνε ἕνας τύπος ἀποδείξεως κατὰ τὸν ὁποῖον μίᾳ ὑπόθεσις ἐπικυροῦται, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἢ ἐπαλήθευσις της δὲν γίνεται δι' ἀναφορᾶς εἰς πρώτας ἀρχάς, ἀλλ' εἰς φαινόμενα. («Πορευόμενοι οὐχὶ ἐπ' ἀρχὴν ἀλλ' ἐπὶ τελευτήν, Πολιτ. 510 B). Καὶ ἐνῶ εἰς τὸν Τιμαίον ὁ Πλάτων προτίθεται νὰ ἐκθέσῃ τὰ πράγματα κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος νὰ ἔχη μόνον αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν βαθμὸν ἀυστηρᾶς ἀποδείξεως, ὑποπτεύεται ὅτι δὲν τὸ κατορθώνει, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἄλλοτε μὲν χαρακτηρίζει τὴν περιγραφὴν του ὡς μεθοδικήν, καὶ ἄλλοτε πάλιν ὡς τυχαίαν. Οὕτω δὲν εἶνε εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν πεπεισμένος ὡς πρὸς τὴν κοσμολογικὴν του περιγραφὴν

1) Εἰς τὸν Φαίδωνα (100 A) ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν ἰδεῶν ὡς τῆς ἰσχυροτάτης ὅλων τῶν ἄλλων.

ὅπως εἶνε προκειμένου περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν· παρ' ὅλον ὅτι καὶ ἡ τελευταία δὲν εἶνε καὶ αὐτὴ παρὰ μία ὑπόθεσις, πιστεύει ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἀποδειχθῇ ψευδῆς (Φαίδων 100 D). Θὰ συμπεράνωμεν λοιπὸν ὅτι ἡ ἀφήγησις τοῦ Τιμαίου εὐρίσκεται κάπου μεταξὺ πίστεως καὶ διανοίας: ὅτι ἀποτελεῖ περίπτωσιν γνώσεως τοῦ εἴδους τῆς «κατὰ δεύτερον λόγον καλλιτέρας»· ὅτι ὡς ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἀτελειῶν, τὸ κατὰ δεύτερον λόγον καλλίτερον εἶδος εἶνε σχεδὸν γενικόν· ὅτι ἔνεκα τῶν λόγων τούτων ἡ περιγραφή τοῦ Τιμαίου ἔχει ὀλιγωτέραν βεβαιότητα ὅταν τὴν παραβάλλομεν πρὸς μερικὰς ἐκ τῶν πλατωνικῶν θεωριῶν, καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν αὐτὴν μοίραν μὲν τὰς περισσοτέρας ἀπὸ αὐτάς.

* * *

Τὴν ἔννοιαν τοῦ Δεχομένου (χώρου) ὁ Πλάτων τὴν παρουσιάζει τὸ πρῶτον ἐξ ἀφορμῆς τῆς κριτικῆς, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν φιλοσόφων τῆς ἰωνικῆς σχολῆς καὶ τῶν ἀτομιστῶν. Ὁ Πλάτων εἶνε εἰς ἀναζήτησιν ἑνὸς δημιουργικοῦ παράγοντος.¹⁾ Αἱ προγενέστεραι σχολαὶ διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὸν κόσμον τῆς γενέσεως εἶχον προβάλει τὰ τέσσαρα στοιχεῖα: γῆν, πῦρ, ἀέρα καὶ ὕδωρ. Ἡ ἀποψις τοῦ Πλάτωνος εἶνε ὅτι ἡ ἐξήγησις αὐτὴ δὲν προχωρεῖ ἀρκετὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶνε πράγματι μεταφυσική. Τὰ τέσσαρα στοιχεῖα δὲν εἶνε πραγματικὰ «στοιχεῖα» δὲν εἶνε τελευταῖα· καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια ἀνήκουν εἰς τὸν κόσμον τῆς γενέσεως. Ἔρχονται καὶ παρέρχονται, ἕκαστον ἐξ αὐτῶν μεταβάλλεται εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν ἄλλων. Ὡς ἐκ τούτου στεροῦνται ταυτότητος πρὸς ἑαυτά, διότι δὲν διακρίνονται τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Δὲν μᾶς εἶνε δυνατόν νὰ εἴπωμεν δι' αὐτὰ ὅτι εἶνε «τοῦτο» ἢ «ἐκεῖνο» (49 D). Δὲν εἶνε μάλιστα δυνατόν καὶ νὰ τὰ ὀνομάσουμε, διότι μᾶς φεύγουν μόλις προσπαθήσουμε νὰ τὰ καθορίσουμε. Τὸ ὄν ποὺ εἶνε πραγματικὰ παραμένει πάντοτε ταυτὸν πρὸς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὡς ἐκ τούτου ποτὲ δὲν μεταβάλλεται. Μὲ μίαν λέξιν, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα δὲν ὑπάρχουν πραγματικῶς (50 B)· δὲν εἶνε παρὰ κυμαινό-

1) Διὰ τὴν χρῆσιν ποὺ κάμνω αὐτῆς τῆς φράσεως ἴδε τὸ ἄρθρον μου: Αἱ θεμελιώδεις ἔννοιαι τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Πλάτωνος ἐν Ἀρχ. Φιλοσοφίας ἔτος ΣΤ' τεύχος 4ον σελ. 437.

μενοι τρόποι τοῦ εἶναι. Ἡ ἰωνικὴ σχολὴ ἐθεώρησε κατὰ πλάνην τὰ ἀποτελέσματα ὡς αἰτίας· εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐγκαταλείψουμε τὴν λύσιν των, ἢ μᾶλλον πρέπει νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ τελικὸν αὐτῶν σημείον ὡς ἀφετηρίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ προχωρήσουμε καὶ νὰ ἀνακαλύψουμε τὰ ἀληθῶς τελευταῖα συστατικὰ στοιχεῖα τῆς πραγματικότητος. Ἐὰν αὐτὰ ποῦ καλοῦμεν στοιχεῖα εἶνε καθορισμοὶ τοῦ ὄντος τότε τί εἶνε ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου εἶνε καθορισμοί;

Καὶ οὕτω ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἡ ἔννοια τοῦ Δεχομένου (τοῦ πλατωνικοῦ χώρου). Τὸ Δεχόμενον εἶνε τὸ ἀφθαρτον ἐκεῖνο πρᾶγμα τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς ὑπόστρωμα διὰ τὰς μεταμορφώσεις τῶν στοιχείων ἀπὸ τὸ ἓν εἰς τὸ ἄλλο. Τὸ Δεχόμενον εἶνε μία ὑπόθεσις πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ δεδομένα τῆς πείρας—καὶ εἰδικώτερον τὰ γεγονότα τῆς μεταβολῆς καὶ ἀλλοιώσεως. Ἐδῶ ἀκριβῶς ἔχομεν μίαν περίπτωσιν τῆς μεθόδου τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ μίαν ἔννοιαν συσχετίζει αὐτὴν πρὸς τὸν κόσμον τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὸ Δεχόμενον καίτοι προϋποτίθεται ὑπὸ τῆς πείρας, ποτὲ δὲν εὐρίσκεται δεδομένον εἰς τὴν πείραν («μετ' ἀναισθησίας ἀπτόν», 52 B). Δὲν εἶνε κατὰ τὸ δεδομένον, ἀλλὰ γινώσκεται ὡς ἐν ὄνειρον (52 B).

Τὸ Δεχόμενον, ὅπως περιγράφει αὐτὸ ὁ Πλάτων, ἔχει τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἑνὸς δημιουργικοῦ παράγοντος. Εἶνε ἀόρατον καὶ ἀνήκει εἰς τὸν νοητὸν κόσμον (καίτοι κατὰ τρόπον ποῦ εἶνε δύσκολα καταληπτὸς· «δυσάλωτότατον» 51 A). Ἐνῶ δὲ ὅλα τὰ πρᾶγματα εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ καὶ ἐξέρχονται ἐξ αὐτοῦ, αὐτὸ τοῦτο τὸ Δεχόμενον παραμένει ἀνεπηρέαστον καὶ ποτὲ δὲν ἀλλάζει τὴν φύσιν του. Εἶνε ἀναλλοίωτον καὶ ἄχρονον (50 B, 52 B). Τέλος εἶνε ἡ αἰτία τοῦ κόσμου τῆς γενέσεως.

Δεδομένου ὅτι τὸ ἀμετάβλητον καὶ ἡ ταυτότης πρὸς ἑαυτὸ εἶνε τὰ γνωρίσματα τοῦ κόσμου τῶν μορφῶν, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐγεγυθῆ τὸ ζήτημα μήπως τὸ Δεδομένον εἶνε καὶ αὐτὸ μία μορφή. Θὰ ἦτο προφανῶς σφάλμα τὸ νὰ ἐξαγάγῃ κανεὶς ἓνα τοιοῦτον συμπέρασμα. Τὸ Δεχόμενον ὁμοιάζει πρὸς τὸν κόσμον τῶν μορφῶν κατὰ τοῦτο ὅτι καὶ τὰ δύο ἀντιτίθενται πρὸς τὸν κόσμον τῶν δημιουργημάτων, ἐπειδὴ ἔχουν καὶ τὰ δύο τὸν χαρακτῆρα τῶν δημιουργικῶν παραγόντων. Εἰς

τοῦτο ὅμως ἐξαντλεῖται καὶ ἡ ὁμοιότης των. Κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ καταλαμβάνει διάφορον τάξιν εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῶν δημιουργικῶν παραγόντων.

Ἡ μήπως θὰ εἰποῦμεν ὅτι τὸ Δεχόμενον εἶνε ἡ ὕλη τοῦ Νεύτωνος; Τὸ Δεχόμενον ἀποκαλεῖται χῶρος καὶ περιέχει κίνησιν· καθὼς βάσις τοῦ αἰσθητοῦ, τῆς σωματικῆς ἀπόψεως τοῦ κόσμου, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε καὶ τι τὸ ὑλικόν. Ὑπὸ στενὴν σημασίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀρίσωμεν τὸ Δεχόμενον ὡς ἐκτεταμένην ὕλην ἐν κινήσει. Εἶνε πρὸς τούτοις παθητικὴ αἰτία· ἔχει τὴν ιδιότητα τῆς ἀδρανείας. Τέλος ἐνεργεῖ κατ' ἀναγκαιότητα καὶ ὄχι τελεολογικῶς.

Μία ἀπόπειρα τοιαύτης ἐρμηνείας τοῦ Δεχομένου θὰ ἦτο ἐντελῶς ἐπιπολαία. Ἡ φυσικὴ ὕλη εἶνε ὠρισμένη, διαιρετὴ, ὠργανωμένη, καὶ ἐνεργεῖ συμφώνως πρὸς αὐστηροὺς καὶ ἀκάμπτους νόμους. Ἡ φυσικὴ ὕλη εἶνε δημιούργημα, δὲν εἶνε δημιουργικὸς παράγων καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν εἴσοδον τοῦ Πέρατος ἐντὸς τοῦ Ἀπείρου. Τόσον ὁ χῶρος ὅσον καὶ ἡ κίνησις τῆς φυσικῆς εἶνε σχετικῶς καθωρισμένα, καὶ φέρουν τὴν σφραγίδα τῶν μορφῶν. Τὸ Δεχόμενον εἶνε ἐντελῶς ἀκαθόριστον· δὲν εἶνε συνεπῶς δυνατόν νὰ ἀφομοιώσωμεν αὐτὸ οὔτε πρὸς τὸν χῶρον τῆς φυσικῆς, ὁ ὁποῖος εἶνε ἓνα καθωρισμένον σύστημα θέσεων (τόπων), οὔτε πρὸς τὴν κίνησιν, ἡ ὁποία εἶνε ἓνα φαινόμενον δεκτικὸν μετρήσεως. Θὰ εἶνε μᾶλλον ἀνάγκη νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ Δεχόμενον ὡς τὴν δυναμικὴν μορφήν τῆς ὕλης, καὶ τοῦ χῶρου καὶ τῆς κινήσεως τῆς φυσικῆς· ὡς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἅμα δεχθῆ τὴν σφραγίδα ἀπὸ μέρους τῶν ὑποδειγμάτων γίνεται ὕλη, χῶρος, κίνησις. Τέλος ἡ ὕλη εἶνε ἔννοια τῆς φυσικῆς καὶ τῆς πείρας, ἐνῶ Δεχόμενον εἶνε ἔννοια μεταφυσική.

Τί εἶνε λοιπὸν τὸ Δεχόμενον; Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ ἀκολουθήσωμεν μίαν μέθοδον ἡ ὁποία θὰ μᾶς φέρει διὰ διαδοχικῶν προσεγγίσεων πρὸς τὴν ἀπάντησιν.

* * *

Ὁ Πλάτων σημειώνει ὅτι ὁ κόσμος τῆς γενέσεως δὲν εἶνε ἀφ' ἑαυτοῦ του πλήρης καὶ τέλειος. Δὲν τοῦ εἶνε δυνατόν νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν λογικοῦ ὑποκειμένου εἰς μίαν φράσιν· ἀποτελεῖ τὸν εἰδικώτερον

χαρακτηρισμόν κάποιου άλλου πράγματος ἢ μᾶλλον δύο πραγμάτων: ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶνε σχετικός πρὸς ἓνα «ἀπὸ ποῦ» (ὄθεν) καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἓνα «ἐντὸς τίνος» (ἐν ᾧ 50 D). Τὸ πρῶτον εἶνε τὸ ἄχρονον ὑπόδειγμα τοῦ ὁποίου τὸ δημιουργήμα εἶνε ὁμοίωμα· τὸ δεύτερον εἶνε τὸ ἄχρονον Δεχόμενον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος γεννᾶται καὶ παρέρχεται. Κατὰ ταῦτα τὸ δημιουργήμα μᾶς ὑποδεικνύει τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς ὑπερκειμένου παράγοντος καὶ ἑνὸς ὑποκειμένου τοιούτου· ὁ πραγματικός κόσμος εἶνε ἡ πραγματοποίησις τῶν μορφῶν εἰς κάποιον μέρος.

I. Τὸ Δεχόμενον λοιπόν, εἶνε κάτι τὸ ὁποῖον περιέχει γεγονότα (δεξαμενή). Τὰ παροδικὰ πράγματα συναντῶνται, συγχωνεύονται καὶ διασκορπίζονται ἐντὸς τοῦ Δεχομένου (50 C). Εἶνε τὸ κοινὸν φόντο διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο μετάβασιν τῶν πραγμάτων· δυνάμει τῆς κοινῆς αὐτῶν σχέσεως ἐντὸς τοῦ Δεχομένου, τὰ γεγονότα εἶνε μέλη μιᾶς οἰκογενείας.¹⁾

Τὸ Δεχόμενον, ὡς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον περιέχει, εἶνε χῶρος—«χώρα»: Περὶ τοῦ χώρου ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ ἄλλοτε μὲν ὡς ἐὰν νὰ ἦτο οὗτος ἓνα καλάθι εἰς τὸ ὁποῖον ῥίπτονται τὰ γεγονότα, καὶ ἄλλοτε πάλιν ὡς περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ τόπου τῆς θέσεως· (δεξαμενή, ἔδρα, τόπος 52 AB), «Λέγομεν ὅτι ὅπωςδήποτε εἶνε ἀναγκαῖον, κάθε τι τὸ ὁποῖον εἶνε νὰ εὑρίσκειται εἰς κάποιον τόπον καὶ νὰ κατέχη κάποιον χῶρον· ὅ,τι δὲ δὲν εἶνε οὔτε εἰς τὴν γῆν οὔτε κάπου εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτὸ δὲν εἶνε τίποτε». (52 B).

II. Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε ἀπλοῦς χῶρος, ἀλλὰ χωροχρόνος. Ἄν καὶ ὑπάρχουν σοβαραὶ ἀντιρρήσεις εἰς μίαν τοιαύτην σύνθεσιν, ἀντιρρήσεις τὰς ὁποίας ἀμέσως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, ὁ γράφων ἐπιθυμεῖ νὰ ὑποστηρίξη τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν χωρὶς ὅμως καὶ νὰ θέλῃ νὰ τὴν ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην. Ἄλλά, πρῶτον, ποῖαι εἶνε αἱ ἀντιρρήσεις αὐταί; Τὸ Δεχόμενον εἶνε ἄχρονον καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ χρόνου. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἀντίρρησιν αὐτὴν εἶνε ὅτι ἐδῶ δὲν

1) Σημ. ἴδε καὶ A. N. Whitehead: *Adventures of Ideas*, σελ. 240 ἐπ. ὅπου διὰ μακρῶν ἐκτίθεται ἡ ἄποψις ὅτι τὸ Δεχόμενον εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς σχετικότητος τῶν γεγονότων.

ὑπάρχει ἀντίφασις, ἀλλὰ μόνον κᾶτι τὸ παράδοξον. Αὐτὸς οὗτος ὁ χρόνος δὲν μεταβάλλεται, καὶ δὲν «λαμβάνει χώραν». Ὁ χρόνος εἶνε ἄχρονος. Μία πλέον βασικὴ ἀντίρρησης ἔρχεται εἰς φῶς ὅταν ἐξετάσωμεν τὴν ῥητὴν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος περὶ τοῦ χρόνου εἰς τὸν Τίμαιον. Ὁ χρόνος περιγράφεται ὡς ἓνα δημιούργημα τὸ ὁποῖον συνεστήθη ταυτοχρόνως μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ (37E)· εἶνε κίνησις ποῦ ἔχει μετρηθῆ καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀνήκει εἰς τὴν κλάσιν τοῦ μικτοῦ. Ἐνῶ ἐξ ἐναντίας, ὁ χώρος εἶνε δημιουργικὸς παράγων, καὶ λογικῶς προγενέστερος τοῦ χρόνου.

Ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ τοῦ χρόνου, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν χώρον, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σταθῆ. Κατὰ πρῶτον λόγον τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε χώρος ἐὰν λέγοντες χώρον ἐννοοῦμεν ἓνα σύμπλεγμα ὠρισμένων τόπων. Ἡ ιδιότης τοῦ καθωρισμένου εἶνε προῖον τῆς ἀποτυπώσεως τῶν μορφῶν ἐπὶ τοῦ Δεχομένου. Τὸ Δεχόμενον δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶνε παρὰ μόνον ἡ δυνατότης ἑνὸς ὠρισμένου χώρου εἰς τὸν ὁποῖον καθωρισμένα πράγματα καταλαμβάνουν ὠρισμένας θέσεις· ὡς τοιοῦτον εἶνε ἡ ἀκαθόριστος ἔκτατος. Ἐπὶ πλέον, διὰ νὰ εἶνε κατ' ἀρχὴν δυνατὸν νὰ προέλθῃ ὁ χρόνος ἐκ τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας, εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ Δεχόμενον μία κατάστασις πραγμάτων τοιαύτη ὥστε ὅταν ἐπιβληθῆ ἐπ' αὐτοῦ τὸ μέτρον νὰ μεταβάλλεται εἰς χρόνον. Αὐτὸ εἶνε ἡ ἀποψις τῆς ἀλλοιώσεως, τῆς γυμνῆς παροδικότητος. Τὰ πράγματα παρουσιάζονται ὡς ἐὰν τὸ Δεχόμενον νὰ περιελάμβανε μέσα του δυνάμει ὄχι μόνον τὸν χώρον ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὸν χρόνον. Ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Δεχομένου (51 A) καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν ὡς κατάλληλον νὰ δέχεται «πολλάκις» καὶ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν ὁμοιώματα τῶν νοητῶν πραγμάτων. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο βλέπομεν ἓνα διττὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Δεχομένου· ἐμφανίζεται δηλονότι ὡς κᾶτι ποῦ ἔχει ἔκτασιν τόσον κατὰ χρόνον ὅσον καὶ κατὰ χώρον. Ἀποτελεῖ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον τὰ πράγματα διαδέχονται τὸ ἓν τὸ ἄλλο, καὶ τὸν λόγον ἕνεκα τοῦ ὁποῖου εἶνε ἐκτεταμένα. Κατὰ τὴν γνώμην ταύτην τὸ Δεχόμενον εἶνε ἓνα χωρο-χρονικὸν συνεχές· ὁ χρόνος περιλαμβάνεται εἰς αὐτὸ ἐπειδὴ τὸ Δεχόμενον εἶνε ὁ παράγων τῆς ῥοῆς.

Ἐναντίον τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς παραμένει τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πλά-

των ποτέ δὲν ταυτίζει ῥητῶς τὸν χρόνον πρὸς τὸ Δεχόμενον.

III. Μία τρίτη προσέγγις πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ Δεχομένου εἶνε ὅτι ἀποτελεῖ τοῦτο κᾶτι πὸν πρόκειται νὰ καθορισθῆ. Ὁ W. E. Johnson (Logic, Τομ. I. κεφ. VI.) κατέστησε γενικῶς γνωστὰς τὰς δύο ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλας ἐννοίας τοῦ δυναμένου νὰ καθορισθῆ καὶ τοῦ καθωρισμένου· παράδειγμα τῆς πρώτης ἀποτελεῖ ἡ ἐννοια χρῶμα, τῆς δευτέρας ἡ ἐννοια λευκός. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψιν πὸν ὑποστηρίζομεν λέγομεν ὅτι τὸ Δεχόμενον εἶνε τὸ δυνάμενον νὰ καθορισθῆ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὁποῖον αἱ μορφαὶ εἶνε τὰ καθωρισμένα.¹⁾ Ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Δεχομένου ὡς μήτρας («ἐκμαγείου») ἡ ὁποία κινεῖται καὶ διασχηματίζεται ὑπὸ τῶν εἰς αὐτὴν εἰσερχομένων μορφῶν (50 C). Τὸ Δεχόμενον «δέχεται τὰς μορφὰς τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρος» (52 D), ἢ τὴν ἀποτύπωσιν τῶν μορφῶν. Καὶ συναναφορικῶς λέγομεν ὅτι, τὰ πραγματικὰ στοιχεῖα καὶ ὁ κόσμος τῆς γενέσεως, ἐν γένει, εἶνε καθορισμοὶ τοῦ Δεδομένου. Οὕτω, ὁ Πλάτων ἐπιμένει νὰ λέγη ὅτι τὰ στοιχεῖα δὲν εἶνε «τοῦτο» ἢ «ἐκεῖνο» ἀλλὰ μόνον «τοιοῦτον» τι (49 D). Τὸ πραγματικὸν πῦρ δὲν εἶνε πρᾶγμα τι ἀλλὰ τὸ Δεχόμενον ὡς πεπυρωμένον, τὸ δὲ ὕδωρ εἶνε τὸ Δεχόμενον εἰς ὑγρὰν κατάστασιν («ὑγρὰνθὲν» 51 B).

Εἰς τὸ σημεῖον πὸν ἐφθάσαμεν εἶνε ἀνάγκη νὰ φαντασθῶμεν τὸν χώρον ὅχι πλέον ὡς κᾶτι πὸν περιέχει ἀλλ' ὡς κᾶτι τὸ συνεχὲς τὸ ὁποῖον, ὅταν καταταμηθῆ συμφώνως πρὸς τὰς διαφόρους ιδεώδεις μορφὰς καὶ τὰ στερεά, θὰ γεννήσει τὰ στοιχεῖα. Κατὰ ταῦτα, γῆ, πῦρ κλπ. δὲν εἶνε παρὰ διάφοροι διαμορφώσεις τοῦ χώρου (ἢ τοῦ χωροχρόνου). Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν ἡ ἰδέα τοῦ χώρου θὰ πρέπει νὰ συμπληρωθῆ ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ ὑποστρώματος, ἢ τῆς ὕλης ὑπὸ τὴν ἐννοίαν αὐτῆς κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην. Ὁ Πλάτων καταβάλλει προσπαθείας διὰ νὰ διασαφηνίσῃ τὴν σχέσιν τοῦ Δεχομένου πρὸς τὰ στοιχεῖα καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μεταχειρίζεται ὡς παράδειγμα τὴν σχέσιν τοῦ χρυσοῦ ὡς μετάλλου πρὸς τὰ διάφορα ἐκ χρυσοῦ ἀντικείμενα, καὶ τὴν σχέσιν τῆς ὑγρᾶς οὐσίας πρὸς τὰς διαφόρους ἀλειφὰς πὸν κατασκευάζονται μὲ αὐτὴν ὡς βάσιν (50 A, E).

1) Τὴν ἀποψιν ταύτην θεωροῦμεν ἐντελῶς προσωρινήν (ἴδε κατωτέρω).

Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τὸ Δεχόμενον φαίνεται ὅτι εἶνε ὄχι κᾶτι τὸ κενόν, ἀλλὰ ὑλικὸν διὰ τὴν κατασκευὴν πραγματικῶν ἀντικειμένων. Ἴσως ἡ ἔννοια τῆς ὕλης νὰ μὴ εἶνε τόσο διάφορος τῆς ἐννοίας ἐνὸς περιέχοντος ὅσον φαίνεται ὅτι εἶνε. Ὅταν λέγομεν ὅτι κᾶτι τι περιλαμβάνεται—ἐν—ἐαυτῷ, εἶνε δυνατόν νὰ ἐννοοῦμεν ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ἴδιον ἐαυτοῦ ὑπόστρωμα.

Ἡ ἔννοια τῆς ὕλης εἶνε δυνατόν νὰ εὐρυνθῇ καὶ νὰ σημαίη τὴν πραγματικότητα ἐν γένει. Ἐφ' ἐνὸς μὲν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν κόσμον τῆς γενέσεως, τὸ Δεχόμενον εἶνε τὸ ὑπόστρωμα, ἄμορφον καὶ διαρκῶς δεχόμενον μορφάς· ἀφ' ἑτέρου δέ, καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, εἶνε ὁ παράγων τῆς ἀσχηματίστου πραγματικότητος. Τὸ ζήτημα εἶνε διατὶ κατ' ἀρχὴν νὰ ὑπάρχουν τὰ πράγματα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς καθαρὰς μορφὰς ὑπάρχει καὶ ἡ ἐν σωματίσιν τῶν μορφῶν. Τὸ Δεχόμενον ἀποτελεῖ τὸν λόγον τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ἰδέας εἰς τὴν πραγματικότητα· παρέχει τὴν ὕλην εἰς τὰς ἰδέας καὶ καθιστᾷ οὕτω δυνατόν τὸν κόσμον τῶν συγκεκριμένων περιπτώσεων. Τὸ Δεχόμενον, ὡς ὕλη, εἶνε τὸ «τόδε» εἰς τὸν κόσμον τῆς γενέσεως τοῦ ὁποίου αἱ μορφαὶ ἀποτελοῦν τὸ «τί»· εἶνε ἡ ὑποκειμένη ἀποψις τῶν πραγμάτων, ἐνῶ αἱ ἰδέαι ἀποτελοῦν τὴν ὑπερκειμένην ἀποψιν· εἶνε ἡ «ἔδρα» καὶ τὸ ὑποκείμενον πάσης διανοήσεως.

Αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Πλάτων ὅταν ὁμιλεῖ περὶ τῆς «ἀνάγκης». Ὁ Πλάτων μεταχειρίζεται τὴν λέξιν αὐτὴν κατὰ τρόπον διαφορούμενον: ἄλλοτε μὲν διὰ νὰ σημάνη λογικὴν συνέπειαν (53 D), ἄλλοτε πάλιν μηχανικὴν αἰτιότητα, καὶ τέλος διὰ νὰ σημάνη τὴν ὑλικὴν βίαν, δηλαδή τὴν πραγματικὴν κατάστασιν. Κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν σημασίαν ἡ ἀνάγκη εἶνε ὁ ἄλογος παράγων εἰς τὴν φύσιν: αὐτὰ εἶνε τὰ πράγματα καὶ ἔτσι πρέπει νὰ τὰ πάρωμε. Γεγονὸς εἶνε ἐκεῖνο ποὺ εὐρίσκομεν καὶ ποὺ εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ δεχθοῦμε. Εἰς τὴν ἀνθρώπινην φύσιν, ἡ ἀνάγκη ἀναφαίνεται εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὁ Πλάτων ἀποκαλεῖ τὴν θνητὴν ψυχὴν. Ἐνῶ αἱ λογικαί μας πράξεις εἶνε καθωρισμένοι ἀπὸ τὸν ἐαυτόν μας, αἱ ὁρμαί μας, τοῦναντίον, μᾶς ἐπιβάλλονται. Δὲν ἐκλέγομεν τὰ πάθη μας, τὰ εὐρίσκομεν· εἶνε «δεδομένα». Γενικῶς εἰς τὸν κόσμον, βλέπομεν ἀπλῶς ὅτι τὰ πράγματα

συμβαίνουν χωρίς καμμίαν αναφορὰν πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ βελτίστου. Ἐπίσης ἡ ἀνάγκη εἶνε τὸ γεγονὸς τῆς ἄ-λόγου πολλότητος. Ἡ πληθὺς τῶν πραγμάτων δὲν εἶνε νοητὴ ἀφοῦ δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἓνα πλῆθος μορφῶν εἶνε ἓνα ξηρὸν γεγονός.

Κατὰ ταῦτα τὸ Δεχόμενον, θεωρούμενον ὡς ἐκεῖνο ποῦ εἶνε δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, εἶνε πρῶτον χωρο-χρονικὴ ἔκτασις· δεῦτερον ὕλη· τρίτον εἶνε κίνησις ἢ ψυχὴ. Ὁ Πλάτων λέγει περὶ τοῦ Δεχομένου ὅτι εἶνε γεαῖτο ἀπὸ «δυνάμεις» (52 E) αἱ ὁποῖαι δὲν εἶνε οὔτε ὅμοιαι οὔτε ἰσορροπημένα· εἰς τὸ Δεχόμενον ἢ κίνησις εἶνε κατὰ τύχην, χωρίς σκοπὸν, ἀκανόνιστος, ἀπροσδιόριστος. Ἐπάνω εἰς τὴν τοιαύτην κίνησιν ὁ θεὸς ἐπιπροσθέτει τάξιν κατὰ τὸ δυνατόν καὶ οὕτω δημιουργεῖ τὴν ὀρθοκίνητην κίνησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων, τῶν ζώντων πραγμάτων, αὐτοῦ τοῦ χρόνου.

Ἡ ἀκανόνιστος κίνησις εἶνε εἰς τὰ πράγματα ὁ παράγων τῆς παροδικότητος. Κατὰ τὸν Πλάτωνα τὰ αἰσθητὰ πράγματα εἶνε προωρισμένα νὰ φθαροῦν· ἔχουν ἤδη ἐπάνω τους τὴν σφραγίδα τοῦ θανάτου. «Διὰ κάθε πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη εἶνε ἤδη προκαθορισμένη ἢ διάλυσις» (Πολιτ. 546 A). Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ πολιτεία τῶν σοφῶν ὑποκύπτει ἐν τέλει εἰς ἄλλην ὀλιγώτερον καλὴν πολιτείαν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρις ὅτου κατέλθῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς τυραννικῆς πολιτείας. Τίποτε, ὅσονδῆποτε καλὸν καὶ ἄν εἶνε, δὲν κατορθώνει νὰ διαφύγῃ τὴν καταστροφὴν, εἴτε πρόκειται περὶ ἐσωτερικοῦ τινος προτερήματος τοῦ χαρακτηῆρος τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε περὶ κάποιας τάξεως ποῦ ἐπεβλήθη εἰς τὴν Φύσιν. Ἡ καθυπόταξις τῶν ὁρμῶν ἀπὸ μέρους τοῦ λογικοῦ εἶνε ἔργον τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν συμπληροῦται καὶ ποτὲ δὲν εἶνε ἀσφαλές· εἰς κάθε στιγμὴν ἡ ἀγρία καὶ πηγαία δύναμις τοῦ πάθους εἶνε δυνατόν νὰ ξεσπάσῃ καὶ νὰ παρασύρῃ ὅλας μας τὰς καλὰς προθέσεις καὶ διαθέσεις. Κατὰ ταῦτα ὁ χαρακτήρ εἶνε πολὺ ἐπισφαλές οἰκοδόμημα. Οἱ ἀνθρώπινοι θεσμοὶ εἶνε συλλογικαὶ συνήθειαι καὶ ἀρεταί· εἶνε καὶ αὐτοὶ κάτι τὸ μικτόν· προέρχονται ἐκ τῆς ἐπιβολῆς τῆς τάξεως ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων. Καὶ αὐτοὶ ἐπίσης ὑπόκεινται εἰς ἀναπόφευκτον φθορὰν διότι εἶνε κατασκευασμένοι ἀπὸ ἓνα ὑλικὸν τὸ ὁποῖον εἶνε ἀθεραπεύτως ἀκαθόριστον. Καὶ οὕτω ὁ Πλάτων ὅσον περισσότερον εἶχε συνείδησιν ὅτι κάτι τι σάπηο ὑπῆρχεν

εἰς τὰ πράγματα, τόσον ἐζήτει νὰ διαφύγη ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον. Ὅμοίως, καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι προσαρμογαὶ εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀντικειμένων, τὰς ὁποίας σήμερον τὰς ὀνομάζομεν νόμους τῆς φύσεως, καὶ αὐταὶ θὰ παρέλθουν ἀφοῦ εἶνε καὶ αὐταὶ γεγεννημένα. Τὸ Δεχόμενον ὑποστηρίζει καὶ διεκδικεῖ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ τοῦ ἀκαθορίστου ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ ὁ ὅποιος τοῦ ἐπιβάλλει τὰς μορφὰς καὶ οὕτω διαρκῶς τὸν νικᾷ διὰ τῆς μεθόδου τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως.

Τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε μόνον ὁ παράγων τῆς φθορᾶς ἀλλ' εἶνε ἐπίσης καὶ ἀρχὴ τῆς γεννήσεως τοῦ νέου. Ἔχομεν τὴν πάροδον τῶν πραγμάτων καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν. Εἰς τὸν δημοκρατικὸν ἀνθρώπον, εἰς τὴν ἔμφυτον ὁρμὴν, ὑπάρχει μία ἀνησυχία· εἶνε ἡ κόπωση ἀπὸ τὰ παλαιὰ πράγματα, καὶ ἡ ἐπιθυμία μιᾶς ἀλλαγῆς πρὸς νέα τοιαῦτα μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ εἶνε νέα. Τὸ Δεχόμενον ἀποτυνάσσει τὰς παλαιὰς μορφὰς καὶ κινεῖται πρὸς ἄλλας τοιαύτας. Τὸ Δεχόμενον εἶνε ταυτοχρόνως καὶ καταστρεπτικότης καὶ δημιουργικότης—εἶνε ἡ φάσις τῆς παροδικότητος.

Ὁ λανθάνων χρόνος εἰς τὸ Δεχόμενον περὶ τοῦ ὁποίου ἐκάμομεν ἤδη λόγον, εἶνε ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς τῆς ἀκανονίστου μεταβολῆς, τῆς φθορᾶς καὶ τῆς γενέσεως, τὸ ὁποῖον ὅταν ἀποκτήσει τάξιν μετατρέπεται εἰς ἐμπειρικὸν χρόνον. Ὑπάρχει κᾶτι τὸ διαφορούμενον εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ χρόνου. Ἐὰν ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὴν ἀλλοίωσιν ἢ ὁποία εἶνε δεκτικὴ μετρήσεως, τότε θὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ὁ χρόνος ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸν Θεόν, μαζί μὲ τὸν κόσμον. Ἐὰν λέγοντες χρόνον ἐννοοῦμεν τὴν ἀκαθόριστον ῥυθὴν ὁ χρόνος εἶνε ἐντὸς τοῦ Δεχομένου, εἶνε πρωταρχικὸν γεγονός.

Μὲ μίαν λέξιν, τὸ Δεχόμενον εἶνε ὁ παράγων τῆς ἐνεργητικότητος· καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ Δεχόμενον ἔλκει ἡ φύσις τὸν πομπικόν της χαρακτῆρα.

Τὸ Δεχόμενον καθὸ τόπος δυνάμεων καὶ κινήσεων εἶνε μία ψυχὴ. Ἀπὸ πολλὰ χωρία γνωρίζομεν ὅτι ὁ Πλάτων ὀρίζει τὴν ψυχὴν ὡς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνεργείας. Εἰς τοὺς Νόμους (897 ἐπ.) δμιλεῖ περὶ ψυχῆς ἐστερημένης λογισμοῦ (μονωθεῖσα φρονήσεως) ἢ ὁποία κινεῖται «μανικῶς καὶ ἀτάκτως». Νομίζομεν ὅτι εἶνε ὀρθὸν νὰ ταυτίσωμεν τὴν ἀλόγιστον ψυχὴν πρὸς τὴν «πλανωμένην» αἰτίαν τοῦ Τί-

μαίου (48A). Εἰς τὸ Συμπόσιον (207E, ἐπ.) ὁ Πλάτων περιγράφει τὴν ψυχὴν ὡς κᾶτι τὸ ὁποῖον διαρκῶς μεταβάλλεται· ὡς κᾶτι εἰς τὸ ὁποῖον δὲν παραμένουν οὔτε ἰδέαι, οὔτε ἀναμνήσεις, οὔτε γνῶσεις, καὶ ὅπου τὸ παρὸν ἀντοκαθίσταται ὑπὸ τοῦ νέου. Αὐτὸ εἶνε τὸ ἐμπειρικὸν ἐγώ· εἶνε ἡ ψυχὴ ὅπως ἔχει ἐμπλακῆ εἰς τὴν ὄσῃν, ὅπως προέρχεται ἀπὸ τὸ Δεχόμενον.

Εἶνε ἀλήθεια ὅτι εἰς τὸν Φαίδωνα ὁ Πλάτων τοποθετεῖ τὴν ψυχὴν εἰς τὸν κόσμον τῶν θείων πραγμάτων· ἐκεῖ ὅμως ἔχει ὑπ' ὄψιν τοῦ ἄλλου τύπον ψυχῆς, δηλαδὴ τὸ λογικόν, τὸ ὁποῖον εἶνε μία ἐνεργὸς αἰτία. Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονοῦμε τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐννοια τῆς διαβαθμίσεως εἶνε διάχυτος εἰς ὅλας τὰς σκέψεις τοῦ Πλάτωνος. Ὑπάρχουν διάφορα ἐπίπεδα ψυχῶν ὅπως ὑπάρχουν διάφορα ἐπίπεδα ἀπὸ οἷονδήποτε ἄλλο πρᾶγμα· ἔχομεν «λόγον, ψυχὴν, ζωὴν, κίνησιν» (Σοφιστής 248 E). Ἡ ἰδιότροπος αἰτία εἰς τὸ Δεχόμενον ἀνήκει εἰς τὸ κατώτατον ἐπίπεδον τῆς σειρᾶς αὐτῆς. Εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὸ ἐπίπεδον αὐτὸ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὴν θνητὴν ψυχὴν, τουτέστιν ἀπὸ τὴν φύσιν μας ποὺ εἶνε ἐμπαθῆς, ἀσταθῆς, ἀτίθαστος καὶ εὐεπηρέαστος.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ ψυχὴ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ ὁ Πλάτων παρομοιάζει τὸ Δεχόμενον πρὸς μίαν μητέρα (50 D), δηλαδὴ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς ἡ ὁποία, ὅταν γονιμοποιηθῆ ὑπὸ τῶν μορφῶν—τουτέστιν ὅταν συνδεθῆ πρὸς ἓνα σκοπὸν—καταλήγει εἰς ζῶν πλάσμα. Οὕτω τὸ Δεχόμενον φαίνεται νὰ ἀποτελῆ τὴν ζωτικὴν δύναμιν εἰς ὅλα τὰ πρᾶγματα, δύναμιν παθητικὴν μὲν ὅπως εἶνε ἡ ἀρχὴ παντὸς θήλεος, πιθανὸν ἀσυνείδητον, ἀσφαλῶς ὅμως ἄλογον· ἀνεξάντλητον εἰς τὴν δημιουργικὴν τῆς ἰκανότητα ἀφοῦ, ἐνῶ ὅλα τὰ πλάσματα ἔρχονται καὶ παρέρχονται, αὐτὴ μένει· ἀλλὰ μ' ὅλα ταῦτα ἀδρανῆ διότι γίνεται δημιουργικὴ μόνον ὅταν ὑποκινεῖται ὑπὸ τῶν μορφῶν. Τὸ Δεχόμενον εἶνε ἡ δυναμικότης τόσον τῆς ζωῆς καὶ τῆς διανοίας ὅσον καὶ τοῦ χώρου καὶ τῆς ὕλης. Ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ πολλὰ χωρία ἡ φύσις, κατὰ τὸν Πλάτωνα, εἶνε ὃν ἔμψυχον: Ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὕλη δὲν εἶνε χωριστὰ πρᾶγματα. Τὸ Δεχόμενον, καθ' ὅσον συμμετέχει καὶ αὐτὸ εἰς τὴν φύσιν, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ζώσης ὕλης.

Συνοψίζοντες τὰ ἀνωτέρω ἐπαναλαμβάνομεν τὸ ὅτι Δεχόμενον (ἐρ-

μηνευόμενον ὡς τὸ δυνάμενον νὰ καθορισθῆ) εἶνε ἐκτατικότης, ὕλη, ψυχὴ. Ἐὰν ἐρωτήσῃ κανεὶς ποίαν σχέσιν ἔχει ἡ ὕλη κατὰ τὸν Ἄριστοτέλην πρὸς τὸ Δεχόμενον τοῦ Πλάτωνος, ἢ ἀπάντησις πού θὰ τοῦ δώσωμεν εἶνε ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ Πλάτωνος εἶνε ἡ πλουσιωτέρα, διότι ὁ Ἄριστοτέλης δὲν ἔκαμε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἀπομονώσῃ μίαν ἐκ τῶν ἀπόψεων τοῦ Δεχομένου (ἴσως μάλιστα τὴν ὀλιγώτερον σπουδαίαν) καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν περισσοτέραν ἔμφρασιν εἰς βάρος τῶν λοιπῶν. Πῶς ὁμως αἱ τρεῖς αὗται ἀπόψεις συμπίπτουν εἰς τὸ Δεχόμενον, αὐτὸ εἶνε ἄλλο καὶ δύσκολον πρόβλημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ συζήτησις πού θὰ ἀκολουθήσῃ ἐνδεχόμενον νὰ ῥίψῃ ἢ καὶ νὰ μὴ ῥίψῃ φῶς. Θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν δοκιμαστικῶς νὰ συμπεράνωμεν (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πηγαίνει πολὺ πέραν τῶν ὄσων ὁ Πλάτων εἶπεν ἢ ἴσως καὶ ἐσκέφθη) ὅτι τὸ Δεχόμενον ἔχει μίαν στατικὴν καὶ μίαν δυναμικὴν φάσιν. Ἡ πρώτη εἶνε ἡ ὕλη καὶ φανερῶνει τὴν σχέσιν τοῦ Δεχομένου πρὸς τὰς ἰδεώδεις μορφάς· ἡ δευτέρα εἶνε ἡ ψυχὴ, καὶ ἐκφράζει τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον τοῦ ἰδεώδους λόγου. Καὶ τοῦτο διότι ὁ κόσμος τῶν πραγμάτων—τοῦ ὁποίου τὸ Δεχόμενον ἀποτελεῖ μίαν ἐξήγησιν—ἔχει διττὴν ὄψιν. Κατὰ πρῶτον λόγον τὰ πράγματα εἶνε πραγματικότητες: εἶνε ἐδῶ, ἀπὸ μιᾶς ὀρισμένης ἀπόψεως ἀποτελοῦν πλήρη καὶ αὐτοτελῆ κομμάτια ὑπάρξεως πού εἶνε διὰ μιᾶς δεδομένα: αὐτὸς εἶνε ὁ χαρακτῆρ τῶν ὡς ὕλης. Κατὰ δεύτερον λόγον παρουσιάζουν μίαν ὄψιν ἀτελείας· εὗρισκονται εἰς κίνησιν καταγινόμενα νὰ φθάσουν τὴν πληρότητα. Αὕτῃ εἶνε ἡ ἀποψὶς τῶν ὡς ψυχῆς: εἶνε ὁ Ἔρως. Ἐχομεν λοιπὸν οὕτω καὶ τὰ δύο: τὸ δεδομένον καὶ τὴν παροδικότητα, τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν κίνησιν, τὴν ὕλην καὶ τὴν ψυχὴν. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν ἡ ἐκτατικότης θὰ ἦτο ἡ ἀποψὶς τῆς ἀ-λόγου πολλότητος, ἢ ἀποψὶς τῆς ἀπολύτου πληθύος εἰς τὰ πράγματα (50 D). Αἱ μορφαὶ εἶνε ἀπλαῖ (Φαίδων 80 C), ὁ χωροχρόνος ὁμως εἶνε διαιρετός. Ἀνεφέραμεν ἤδη ἄνωτέρω (σελ. 229) τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ Τιμαίου (51 A) εἰς τὸ ὁποῖον λέγεται ὅτι τὸ «Δεχόμενον εἶνε κατάλληλον διὰ νὰ δέχεται πολλάκις καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐκτασιν ὁμοιώματα τῶν νοητῶν πραγμάτων». Εἰς τὸν πραγματικὸν κόσμον ἔχομεν τὸ γεγονὸς ὅτι μίᾳ καὶ ἡ αὕτῃ μορφῇ ἐπαναλαμβάνεται εἰς πολλὰς περιπτώσεις, εἴτε καὶ συγχρόνως. Οὕτω, ὑπάρχει μόνον

μία μορφή «άνθρωπος», ἀλλὰ ὑπάρχουν πολλοὶ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον, οἱ ὅποιοι εἴτε ἐμφανίζονται εἰς διαδοχικὰς γενεὰς διὰ μέσου τοῦ χρόνου, ἢ, εἰάν παρουσιασθοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καταλαμβάνουν διάφορα τμήματα τοῦ χώρου. Ἡ ἐκτατότης τόσον κατὰ χώρον ὅσον καὶ κατὰ χρόνον, ἀποτελεῖ τὸ δυνατόν τῆς ἐπαναλήψεως τῶν μορφῶν· τὸ δὲ Δεχόμενον εἶνε ὁ παράγων τῶν «πολλῶν», τῆς ἀπολύτου πληθῆος εἰς τὸν συγκεκριμένον κόσμον.

* * *

Ἔως τώρα ἐμελετήσαμεν τὸ Δεχόμενον κατὰ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον τῆς δόξης, ὡς γενεσιουργὸν αἰτίαν τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων. Ἦδη θὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸ κατὰ τὴν ἀντίθεσιν του πρὸς τὸν κόσμον τῶν μορφῶν. Ἐλπίζομεν οὕτω νὰ φθάσωμεν μέχρι τῆς ἀφηρημένης αὐτοῦ φύσεως [καὶ ἴσως νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῆς νέας αὐτῆς ἐρεύνης τὰς ἀπόψεις τὰς ὁποίας ἤδη ἐσημειώσαμεν.

IV. Τὸ Δεχόμενον εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς ἀκαθοριστίας ἀκριβῶς ὅπως αἱ μορφαὶ εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ καθορισμοῦ. (Ἐδῶ ἀντιμετωπίζομεν τὸ παράδοξον ὅτι ἀποδίδεται εἰς τὸ Δεχόμενον φύσις πάντοτε ταυτὴ πρὸς ἑαυτὴν (50B). Εἶνε φανερόν, ὅτι μίαν τοιαύτην ἀμετάβλητον φύσιν τὴν ἔχει μόνον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι παραμένει πάντοτε ἀκαθόριστον, καὶ διατηρεῖ τὴν ιδιότητά του ταύτην ἐναντίον οἰασδήποτε καταπατήσεως ἀπὸ μέρους τῶν μορφῶν).

Ὁ ὁρισμὸς ποὺ δίδεται εἰς τὸ Δεχόμενον εἶνε συγχρόνως καὶ ἀρνητικὸς καὶ θετικὸς· εἶνε ἡ ἀπουσία πάσης οἰασδήποτε μορφῆς, εἶνε καὶ ἡ δυνατότης ὅλων τῶν μορφῶν (50A, 52A)· πλήρης ἔλλειψις καθορισμοῦ καὶ τελεία καθολικότης. Ἡ μία ἀποψις ὑπάρχει διὰ τῆς ἄλλης. Τὸ Δεχόμενον ἢμπορεῖ νὰ εἶνε καθολικὸν μόνον ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι δὲν ἔχει ἰδίαν μορφήν ἢ ὁποία νὰ ἀποτελεῖ ἐμπόδιον· οὕτω εἶνε ἐστερημένον οἰασδήποτε μορφῆς («ἀμορφον») (514)· καὶ ἀντιστρόφως, ἀφοῦ εἶνε ἀκαθόριστον, δὲν τοῦ εἶνε δυνατόν νὰ προσκολληθῇ ὁριστικῶς εἰς οἰανδήποτε μορφήν· ἐξ οὗ καὶ εἶνε δεκτικὸν τῶν πάντων («πανδεχὲς» 51 B).

Εἰς τὴν σχέσιν ἀμοιβαιότητος, ἢ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ Παραδείγματος καὶ Δεχομένου, τὸ πρῶτον λειτουργεῖ ὡς ἐνεργὸς αἰτία, τὸ δευ-

τερον ὡς παθητικὴ τοιαύτη. Τὸ Δεχόμενον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀπόλυτον ὑπομονήν, πρὸς τὴν αἰσθητικότητα· εἶνε ἓνα κάτοπτρον διαφανὲς τὸ ὁποῖον ἀντανακλᾷ ὅλα τὰ σχήματα ποὺ ἔρχονται ἔμπρὸς του. Τὸ Δεχόμενον εἶνε ἡ ἀπόλυτος δυνατότης. Τὸ πρόβλημα ὅμως ποὺ γεννᾶται εἶνε πῶς κατ' ἀρχὴν εἶνε δυνατὴ μία οἰαδήποτε σχέσις μεταξὺ τῶν δύο. Τὸ Δεχόμενον εἶνε ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του ἀκαθόριστον καὶ ὅμως μετέχει τῶν Παραδειγμάτων. Ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ἡ σχέσις εἶνε σκοτεινὴ· τὸ Δεχόμενον μεταλαμβάνει αὐτῶν κατὰ τρόπον ποὺ δὲν ἠξεύρομεν πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν (ἀμήχανον, δύσφραστον, θαυμαστὸν καὶ ἀπορώτατον) (50C, 51A.B). Ἡ ἀμοιβαία αὕτη σχέσις μεταξὺ τῶν δύο δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ· ἀποτελεῖ ἓνα τελευταῖον γεγονός, εἶνε ἡ τελευταία πολικότης ποὺ ἀπαντᾶται μεταξὺ τῶν μεταφυσικῶν παραγόντων.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ σπεύσωμεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ Δεχόμενον ἀντιμάχεται τὰς μορφάς. Τοῦναντίον· ὁ Θεὸς εἶνε ἱκανὸς νὰ τὸ πείσῃ νὰ δεχθῇ τὰς μορφάς. Ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ, τὸ Δεχόμενον περιέχει ἔχνη τῶν μορφῶν. Ἡ ἄστατος καὶ ἄσκοπος κίνησις ἐντὸς τοῦ Δεχομένου ἀποχωρίζει τὰ ὅμοια ἀπὸ τὰ ἀνόμοια καὶ ἐνώνει μαζὶ τὰ ὅμοια (53 A,B). Εἰς τὸ Δεχόμενον ὑπάρχει μιὰ πρωταρχικὴ ἱκανότης καὶ κλίσις πρὸς τὴν τάξιν. Ἡ ἱκανότης ὅμως αὕτη ὑφίσταται περιορισμούς. α) Τὸ Δεχόμενον δὲν ἐνσωματώνει τὰς μορφὰς πλήρως καὶ ἀκριβῶς. Οὕτω ὁ κόσμος τῆς αἰσθήσεως ἀποτελεῖ μιάν ἐστρεβλωμένην παράστασιν τῶν ἰδεῶν· τὰ ἰδεώδη ποτὲ δὲν πραγματοποιοῦνται ἐντελῶς· ἡ πραγματικότης ἀποτελεῖ ἀποτυχίαν τῶν μορφῶν. (Π.χ. ἡ ἰσότης μεταξὺ δύο συγκεκριμένων πραγμάτων δὲν εἶνε ποτὲ ἀκριβῆς ἰσότης Φαίδων 74C). β) Ἄς παρατηρήσωμεν τὴν ἀκόλουθον φράσιν: «ὁ νοῦς πείθει τὴν ἀνάγκην νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὸ βέλτιστον τὰ πλεῖστα τῶν γιγνομένων πραγμάτων» (48A)· ἀμέσως βλέπομεν ὅτι εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ἐπιτυγχάνει ὁ Θεὸς νὰ πείσῃ ἐντελῶς τὸ Δεχόμενον, εἰς μερικὰς δὲ περιπτώσεις ἀποτυγχάνει ἐντελῶς. Ὑπάρχει τόσον ποσοτικὸς ὅσον καὶ ποιοτικὸς περιορισμός. γ) Ἐπειτα, καμμία ἐνσωμάτωσις δὲν εἶνε διαρκῆς. Ἡ ὑποταγὴ τοῦ Δεχομένου εἰς τὰς μορφὰς εἶνε ὅπως ὅταν γίνεται παραδεκτὸς ἓνας ἐραστής· ἡ σχέσις εἶνε ἀσταθῆς. Μὲ μιάν λέξιν,

τὸ Δεχόμενον εἶνε ἀνυπότακτον, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ εἶνε καλὸν μόνον κατὰ τὸ δυνατόν. (46D).

Δὲν ὑπάρχει συνεπῶς καμμία σαφῆς καὶ ἀναμφίβολος ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα ἐὰν τὸ Δεχόμενον ἀντιμάχεται τὰς μορφὰς ἢ ὄχι. Ἡ σχέσις τοῦ Δεχομένου πρὸς τὰς μορφὰς εἶνε δισήμεντος: τὸ Δεχόμενον δέχεται τὰς μορφὰς ἀλλὰ καὶ ἀποκρούει αὐτάς: εἶνε ἐπιφυλακτικόν. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ προκύπτει ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τοῦ πράγματος ἢ ιδιότητος τοῦ ἀκαθορίστου τοῦ Δεχομένου ἀποκλείει οἷον-δήποτε καθωρισμένον χαρακτηρισμὸν εἴτε ἀρνητικὸς εἶνε αὐτὸς εἴτε θετικὸς.

Θὰ ἐπανέλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ Δεχομένου καὶ τῶν μορφῶν. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν μορφῶν εἶνε ὅτι παραμένουν πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος· οὔτε δηλ. δέχονται τίποτε ἄλλο ἐντὸς ἑαυτῶν οὔτε μεταβάλλονται εἰς τίποτε ἄλλο (52 A). Εἶνε ταυτότητες: τὸ πῦρ εἶνε πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ εἶνε ὕδωρ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Εἶνε πράγματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ (51 C). Τὸ Δεχόμενον ἐκφράζει τὴν ἀντίθετον ιδιότητα, ὅτι τουτέστι δὲν εἶνε ἐντὸς τοῦ ἑαυτοῦ του ἀλλ' ἐντὸς ἄλλου τινός· εἶνε ἢ μετάβασις εἰς τὴν ἑτερότητα (πρβλ.: τὸ «θάτερον» ὡς ἓν ἐκ τῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς ψυχῆς, 35 A). Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶνε ἡ σημασία ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἶνε «δεχόμενον»: δηλ. εἶνε δεκτικὸν ἐν σχέσει πρὸς κάποιον ἄλλο, τουτέστι πρὸς τὴν ὁλότητα τῶν μορφῶν. Αἱ τελευταῖαι αὐταὶ δὲν εἶνε χάριν οὐδενός· δὲν δέχονται τίποτε. Τὸ Δεχόμενον ὅμως ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν εἶνε τίποτε· κατὰ τὴν οὐσίαν του ἀποκτᾶ εἶναι διὰ μέσου τῆς ἑτερότητος. Ὁ ἠθοποιός, ἢ καλλίτερα ἄς εἴπωμεν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν δραματικὸν χαρακτῆρα, δὲν ἔχει ἰδίαν φύσιν· διαρκῶς προβάλλει τὸν ἑαυτὸν του μέσα σὲ κάποιον ἄλλον. Οὕτω ὁ ποιητὴς προβάλλει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰς σκηνὰς τὰ ὁποίας περιγράφει (Ἰων 535 B)· ὁ ποιητὴς εὐρίσκεται ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ του, Ἐπίσης ὁ ποιητὴς εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν καὶ γοητείαν τῆς Μούσης, ὁ ῥαψωδὸς ὑπὸ ἔμπνευσιν τοῦ ποιητοῦ, τὸ ἀκροατήριον ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ ῥαψωδοῦ. Ὁ ἐνθουσιώδης ἄνθρωπος φέρεται ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· εἶνε μαθητὴς ὁ ὁποῖος σκέπτεται διὰ μέσου τῆς διανοίας ἄλλων ἀνθρώπων. Ὁ ἠθοποιός, ὁ ποιητὴς, ὁ μαθητὴς, ὁ αἰσθηματικὸς ἄνθρωπος εἶνε

ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ των εἶνε πάντοτε προβεβλημένοι ἐντὸς ἄλλων. Ἐπὶ πλεόν ἀλλάζουν διαρκῶς τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ των. Τὸ Δεχόμενον εἶνε καθολικόν· συμβιβάζεται μὲ ὅλα τὰ ὑποδείγματα —πιστὸν εἰς ὅλα ἐν τῷ συνόλω των, πιστὸν ὅμως εἰς κανένα ἀτομικῶς: Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τὸ δημιουργικὸν ἔργον εἶνε ἀσταθές· ἀκριβές δὲ ἐπειδὴ τὸ Δεχόμενον διάκειται δεκτικῶς ὡς πρὸς ὅλα, διὰ τοῦτο δὲν εἶνε διαρκῶς δεκτικὸν ὡς πρὸς κανένα.

Ἡ μετάβασις εἰς τὸ ἕτερον ἀποτελεῖ ἐκεῖνο το ὁποῖον ἡμεῖς ἀποκαλοῦμεν ἔνδειαν (ἀνάγκην) ἢ ἐπιθυμίαν: ἐφ' ὅσον ἔχω ἀνάγκην πράγματός τινος τὸ εἶναι μου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμένα. Εἰς τὸν Φίληβον (53 D) ὁ Πλάτων ἀπαριθμεῖ τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα εἶνε ἀυθύπαρκτα ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διαρκῶς ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλα πράγματα. Ὁ καλὸς (ἐπιεικής) ἄνθρωπος εἶνε αὐτάρκης, κλειόμενος εἰς τὸν ἑαυτὸν του, χωρὶς νὰ τὸν συγκινῇ ὁ θάνατος καὶ αὐτοῦ τοῦ πλεόν στενοῦ του φίλου (Πολιτ. 3870, E). Ὁ ἀπαίδευτος ὅμως ἄνθρωπος κατατρούχεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας· ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἀπὸ τὴν τύχην· τὸ εἶναι του εὐρίσκεται ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ ἐν γένει, εἰς τὸν κόσμον τῆς γενέσεως τίποτε δὲν εἶνε ἐντελῶς σύμφωνον πρὸς ἑαυτό, ὅλα τὰ πράγματα εὐρίσκονται διαρκῶς εἰς ἀναζήτησιν ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον εἶνε πέραν αὐτῶν, τουτέστι τοῦ Ἄγαθοῦ. Ὁ Ἔρως, καθὼς ἡ ἔφεσις πρὸς τὸ ἀγαθὸν εἶνε τὸ Δεχόμενον ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὰ πραγματικὰ ἀντικείμενα. Οἱ Θεοὶ δὲν ἐπιθυμοῦν τίποτε (Συμπ. 202 D). Ὁ ἔρως, ἡ ζωὴ, ἡ ἐπιθυμία, ἡ ἀναζήτησις, ἡ κίνησις—ὅλα αὐτὰ εἶνε τύποι τοῦ εἶναι διὰ μέσου τοῦ ἑτέρου.

Κατὰ ταῦτα ὅλα τὰ πράγματα τῆς δημιουργίας εἶνε σχετικὰ πρὸς καί τι ἄλλο. Τὸ Δεχόμενον μολύνει τὰ δημιουργήματα μὲ τὸ μικρόβιον τῆς σχετικότητος, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἓνα πρᾶγμα ὑπάρχει δι' ἓνα ἄλλο καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ, τοῦτο πάλιν διὰ μέσου ἄλλου, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἐπ' ἀπειρον, εἰς τρόπον ὥστε τίποτε δὲν εἶνε ἀπλῶς, καὶ μάλιστα τίποτε δὲν εἶνε.

Ἡ ἀντιγραφή, ἡ μέθεξις, ἡ ἐνσωμάτωσις—ὅλα αὐτὰ εἶνε περιπτώσεις μεταβάσεως εἰς τὴν ἑτερότητα. Τὸ συγκεκριμένον ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον εἶνε ἀντίγραφον τῶν μορφῶν ἀναφέρεται εἰς αὐτὰς καὶ

εἶνε σχετικὸν πρὸς αὐτάς. Ἐνσωμάτωσις εἶνε τὸ νὰ εἰσέλθῃ τι εἰς κἄποιο ἄλλο. Αἱ μορφαὶ δὲν ἐνσωματώνουν τίποτε ἀφοῦ μένουν πάντοτε ἐντὸς ἑαυτῶν. Ἡ ἐνσωμάτωσις τῶν μορφῶν εἰς τὸ Δεχόμενον εἶνε ἡ βάσις τῆς συνδέσεως ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου εἰς τὸν λόγον· διότι ἡ σύνδεσις τοῦ κατηγορουμένου εἶνε ὅταν ἀποφαίνεται κανεὶς ὅτι ἓνα καθ' ἕκαστον μετέχει ἐνὸς γενικοῦ. Οἰαδήποτε πρότασις τοῦ τύπου Α εἶνε Β (ὁ Θεαίτητος κάθηται. πρβλ. Σοφιστής 263 Α) εἶνε ἡ διαβεβαίωσις ὅτι κἄτι ἐπέρασεν εἰς τὴν ἑτερότητα. Ὑποστηρίζεται ὅτι τὸ Α εἶνε κἄτι τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε. Οὕτω λοιπὸν τὸ Δεχόμενον εἶνε ὁ παράγων τῆς ἀντιφατικότητος εἰς τὸν κόσμον τῆς δόξης.

Ἡ σχετικότητα προέρχεται ἐκ τῆς ἀκαθορίστου φύσεως τοῦ Δεχομένου. Τὸ νὰ εἶνε τι ταυτὸν πρὸς ἑαυτὸ σημαίνει νὰ εἶνε καθωρισμένον, σημαίνει ὅτι εἶνε ἑαυτὸ καὶ ἀποκλείει ὅ,τι δήποτε ἄλλο. Ἡ ἀκαθοριστία σημαίνει ἔλλειψιν ὁρίων, καὶ συνεπῶς ἐξάρτησιν καὶ μετάβασιν εἰς τὸ ἄλλο, τὸ διάφορον.

Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ Δεχόμενον δὲν παρεισάγει καμμίαν ἰδίαν ἑαυτοῦ μορφήν καὶ κατὰ συνέπειαν ὑπομένει ἀπολύτως ὅλας τὰς μορφάς, ἐγείρεται τὸ ζήτημα διατὶ ἡ ἐνσωμάτωσις τῶν μορφῶν εἰς τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε ποτὲ τελικῶς ἐπιτυχής. Ἡ ἀπάντησις εἶνε ὅτι ἡ ἐνσωμάτωσις εἶνε νόθος. Ὁ ἠθοποιὸς ὁ ὁποῖος ὑποδύεται τὸν Μάκβεθ δὲν εἶνε ὁ Μάκβεθ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἶνε τοῦτο αὐτὸς οὗτος ὁ Μάκβεθ. Ἡ σχέσις τοῦ ἠθοποιοῦ πρὸς τὸν Μάκβεθ δὲν εἶνε γνησία μέθεξις· ὑποκρίνεται μόνον ὅτι εἶνε ὁ Μάκβεθ. Παραβάλλοντες αὐτὰς βλέπομεν τὴν ἀντίθεσιν ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τῆς κοινωνίας τῶν μορφῶν ἀναμεταξύ των καὶ τῆς μεθέξεως ἐνὸς καθ' ἕκαστον πράγματος εἰς μίαν μορφήν. Ἡ πρώτη εἶνε σχέσις ἐνὸς καθορισμοῦ πρὸς κἄτι καθοριστέον, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι· ὅταν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀποφανθῶμεν ὅτι τὸ λευκὸν εἶνε χρῶμα. Ἡ κοινωνία τῶν μορφῶν μεταξὺ των εἶνε ἓνα γεγονὸς ἐκτὸς χρόνου ὑπάρχον· τὸ λευκὸν εἶνε ἐς αἰὶ χρῶμα. Ὅταν ὁμως ἰσχυρίζομεθα ὅτι «τοῦτο εἶνε λευκὸν» δὲν ἔχομεν νὰ κάμωμεν μὲ γεγονὸς ἐκτὸς χρόνου ὑπάρχον, μάλιστα δὲν ἔχομεν κἄν νὰ κάμωμεν μὲ ἓνα γεγονός. Εἶνε βεβαίως ἀλήθεια ὅτι τὸ Δεχόμενον ἐνσωματώνει τὰς μορφάς, ἀλλὰ τὸ ὅτι τὸ Δεχόμενον ὑφί-

σταται τὴν ἐντύπωσιν αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς μορφῆς δὲν εἶνε τοῦτο καμμία ἀλήθεια πού νὰ ὑπάρχη ἐκτὸς χρόνου. Τὸ λευκὸν εἶνε χρῶμα· ἀλλὰ τὸ ὅτι «τοῦτο» εἶνε λευκὸν δὲν ἀποτελεῖ γεγογός. Εἰς τὴν δευτέραν μας φράσιν ἡ σύνδεσις χρησιμοποιεῖται ὑπὸ ἔννοιαν νόθον, διότι τὸ εἶναι ὑπάρχει ἐκτὸς χρόνου. Κατὰ τύχην «τοῦτο» τὸ πρᾶγμα εἶνε λευκόν. Τὸ Δεχόμενον εἶνε κατὰ τὴν οὐσίαν του ἀκαθόριστον· οἰαδὴ ποτε δὲ πρότασις ἢ ὁποία θὰ εἶχεν ὡς σκοπὸν νὰ δείξῃ ὅτι τὸ Δεχόμενον εἶνε τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον θὰ καθίστα αὐτὸ καθωρισμένον. Ἡ μέθεξις τοῦ λευκοῦ εἰς ἓνα χρῶμα συνιστᾶ εἶναι· ἡ μέθεξις τοῦ «τόδε» εἰς τὸ λευκὸν δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἓνα ψευδο-εἶναι, ἓνα ψευδο-καθορισμόν. Ἐκεῖνο πού ἔχομεν εἶνε ὅτι ἡ λευκότης ἔτυχε νὰ συμβῇ εἰς «τοῦτο» τὸ πρᾶγμα, τὸ πρᾶγμα «τοῦτο» ἔγινε λευκόν. Τὸ γίνεσθαι, ὡς καὶτι διάφορον τοῦ εἶναι, ἐκφράζει τὸν νόθον χαρακτῆρα τῆς μεθέξεως τοῦ πράγματος «τούτου» εἰς τὴν μορφήν λευκόν.¹⁾ Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ ἐπιπόλαιος μαθητῆς ὁ ὁποῖος προβάλλει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰς ιδέας τοῦ διδασκάλου του, δὲν ἐνσωματώνει πράγματι αὐτάς. Ὁ ἐνθουσιασμός του εἶνε ἀπλῶς παροδικός καὶ ὁ ἀπὸ μέρους του ἐνστερνισμός τῆς ἀληθείας δὲν εἶνε παρὰ ἓνα ἀπατηλὸν φαινόμενον.

Τὸ Δεχόμενον ἰδιοποιεῖται ἀκαταπαύστως διαφόρους μορφάς, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην· ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου ἔχομεν δημιουργικότητα συγχρόνως μὲ ἀδιάκοπον φθοράν. Ἐπίσης ὅμως, ἅμα δοθῇ ἡ αὐτὴ μορφή, ἔχομεν ἐπανάληψιν τῶν ἐνσωματώσεων καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος δημιουργικότητος διάφορον ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀμέσως ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν. Ἐχομεν μίαν συνεχῆ σειρὰν περιπτώσεων τοῦ αὐτοῦ σχεδίου. Ἐπειδὴ καμμία ἐκ τῶν ἐνσωματώσεων ἑνὸς σχεδίου εἰς τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε γνησία, διὰ τοῦτο ἔχομεν μίαν σειρὰν διαδοχικῶν ἐνσωματώσεων.

* * *

Πρὶν προχωρήσωμεν μὲ τὴν ἀνάλυσίν μας εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ νὰ διαλευκάνωμεν μερικὰ σκο-

1) Θὰ πρέπει συνεπῶς νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν ἐρμηνείαν μας κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Δεχόμενον εἶνε τι τὸ καθοριστέον.

τεινά σημεία τῆς μελέτης μας. Εἴπομεν ὅτι τὸ Δεχόμενον εἶνε ὁ παράγων τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν ἑτερότητα, ἐνῶ αἱ μορφαὶ παραμένουν πάντοτε ἐντὸς τοῦ ἑαυτοῦ των. Καὶ ὅμως δυνατόν νὰ ἐρωτήσῃ ὁ ἀναγνώστης: δὲν μεταλαμβάνουν καὶ αἱ μορφαὶ ἢ μία τῆς ἄλλης; Ἡ διαλεκτικὴ εἶνε κατ' οὐσίαν μετάβασις τῆς μιᾶς μορφῆς εἰς τὴν ἄλλην. Βεβαίως, ἀλλὰ ἡ μετάβασις εἶνε ῥιζικῶς διαφορετικὴ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις. Εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον νὰ ἐννοήσωμεν καλὰ ὅτι ἡ κοινωνία τῶν μορφῶν ἀναμεταξύ των δὲν καταργεῖ τὴν διαφορετικὴν αὐτῶν ταυτότητα· ἐνῶ ἡ σχετικότης τῶν γεγενημένων πραγμάτων εἶνε τοιαύτη ὥστε νὰ συνεπάγεται συγχώνευσιν τῶν πραγμάτων μεταξύ των. Ἡ πρώτη εἶνε σχέσις μὴ—ἀντιφατικὴ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ἡ δευτέρα. Εἰς τὸν Φαίδωνα (101 C) ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι αἱ μορφαὶ κοινωνοῦν ἢ μία τῆς ἄλλης· οὕτω ὁ ἀριθμὸς δύο μεταλαμβάνει τῆς δυαδικότητος. Ἐπίσης λέγει ὅτι κάθε μία μορφή εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ ἑαυτοῦ της. Οὕτω ἔχομεν συγχρόνως καὶ τὴν ταυτότητα τῶν μορφῶν πρὸς τὸν ἑαυτὸν των καὶ τὴν ἀναφορὰν των πρὸς ἀλλήλας. Ἡ κοινωνία εἶνε σχέσις μεταξύ ὄντοτήτων αἱ ὁποῖαι διατηροῦν τὴν ταυτότητά των πρὸς ἑαυτάς· κατ' οὐσίαν μάλιστα δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ σχέσις ἐφ' ὅσον οἱ ὅροι δὲν εἶνε διάφοροι καὶ ἀνεξάρτητοι. Ἡ μετάβασις ὅμως εἰς τὸν κόσμον τῆς γενέσεως εἶνε τοιαύτη ὥστε τὰ πράγματα ἐξαρτῶνται τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ χάνουν τὸν ἑαυτὸν τους.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶνε μία κοινωνία τῆς ψυχῆς πρὸς τὰς μορφάς. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης εἶνε ἀνάγκη νὰ κάμωμεν διάκρισιν μεταξύ τοῦ Ἐρωτος ὁ ὁποῖος μετέχει τοῦ Δεχομένου καὶ εἶνε μία μορφή τῆς σχετικότητος καὶ τοῦ Ἐρωτος ὁ ὁποῖος εἶνε καθαρὸς, ἀμιγῆς καὶ συνεπάγεται διατήρησιν τῆς ταυτότητος πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ἐντὸς τῆς σχέσεως. Εἰς τὸ κατώτερον ἐπίπεδον ὁ Ἐρως προέρχεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς πληρότητος, ὅπως τοῦτο συμβαίνει μὲ τὸν φιλόσοφον ὁ ὁποῖος ζητεῖ τὴν σοφίαν· διότι δὲν τὴν ἔχει. Κάθε ἐκτέλεσις ἐνὸς ἔργου εἶνε μετάβασις ἐκ τοῦ μὴ-εἶναι εἰς τὸ εἶναι καὶ ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ἀτελείας. Αὐτὸς εἶνε ὁ Ἐρως ὡς ἔνδεια καὶ συνεπῶς ὡς ἐξάρτησις. Ἐπὶ τοῦ κατωτέρου ἐπίσης ἐπιπέδου ἔχομεν τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ δημοκρατικοῦ ἀνθρώπου. Κυμαίνεται εἰς τοὺς ἐνθουσια-

σμού; του· δέχεται ὅλων τῶν εἰδῶν τὰς ὑποβολὰς καὶ τὰς ἐπιρροάς· δὲν ἔχει ἴδιον ἑαυτοῦ εἶναι. Ἐπὶ πλέον μετέχει τοῦ Δεχομένου ὡς ἐκ τοῦ ὅτι εἶνε καθολικὸς εἰς τὰ συμφέροντά του. Καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅλων εἶνε ὅτι οἱ ἐνθουσιασμοὶ του εἶνε νόθοι· τὸν ἐλκύουν πολλῶν εἰδῶν ἀσχολία ἀπλῶς μὲ τὸ νὰ τὰς «φραντάζεται». Κάνει πῶς εἶνε φιλόσοφος, ἀθλητής, ἢ χρηματιστής (Πολιτ. 591 C). Ποτὲ δὲν εἶνε πεπεισμένος περὶ πράγματός τινος· ὑφίσταται μόνον ἐντυπώσεις.

Ἄς ἴδωμεν τῶρα τὸν Ἔρωτα εἰς τὸ ἀνώτερόν του ἐπίπεδον. Ὁ ἔρως τοῦ Λόγου πρὸς τὰς ἰδέας βασιίζεται ἐπὶ ἐσωτερικῆς πίστεως καὶ πειθοῦς· ἀποτελεῖ ὠρισμένον σκοπὸν· καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶνε διαρκής. Ἡ σχέσηις τοῦ αἰωνίου Λόγου πρὸς τὰς ἰδέας εἶνε σχέσηις μεθέξεως ἢ ὁποία ὑπάρχει ἔκτος χρόνου. Εἰς τὴν ἰδεώδη πολιτείαν ἕκαστος πολίτης ἔχει εἰδικὴν λειτουργίαν, ἢ δὲ ἐκλογή της ἔχει γίνεαι ἀφοῦ ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τὸ σχέδιον τοῦ ὅλου. Ὡς ἐκ τῆς λειτουργίας του ταύτης ἔχει ταυτότητα πρὸς ἑαυτόν. Ἐπὶ πλέον εἶνε ἐκλεκτικὸς εἰς τοὺς ἐνθουσιασμούς του.

Εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτοῦ ἐπίπεδον ὁ Ἔρως γεννᾶται ἐκ τῆς πληρότητος. Προηγουμένως ἔκάμαμεν λόγον περὶ ἔρωτος καὶ περὶ ἐνεργείας πού ἔχουν ὡς ἀφορμὴν τὴν στέρησιν· ὑπάρχει ὅμως καὶ ἔρως ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ δύναμιν. Ὁ Θεὸς καθὸ τέλειος δὲν τρέφει φθόνον ἀπέναντι κανενός (29 E)· μόνος αὐτὸς εἶνε εἰς θέσιν νὰ ὑπερβῆ τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ διατηρήσῃ σχέσιν πρὸς ἄλλους. Εἰς τὸν Φαῖδρον (246 E) καὶ εἰς τοὺς Νόμους (900 ἐπ.) ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πῶς ὁ Θεὸς φροντίζει διὰ τὸν δημιουργημένον κόσμον. Ἐνας τοιοῦτος ἔρως εἶνε τὸ ὑπερεκχείλισμα ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶνε ἡδὴ τέλειον καὶ πλήρες καὶ δὲν σημαίνει ὅτι δι' αὐτοῦ φθάνει εἰς τὴν τελειότητα· εἶνε ἔρως χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἐξάρτησις ἀπὸ τὸ ἀγαπώμενον ἀντικείμενον.

* * *

Μὲ τὴν ἐρμηνείαν πού δίδομεν εἰς τὸ Δεχόμενον ὡς ἀκαθόριστον εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ συναρμολογήσωμεν τὰς διαφόρους καὶ διεσκοπισμένας γνώμας περὶ τῆς φύσεώς του, τὰς ὁποίας ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω. Ἡ ἰδιότης τοῦ ἕκτατου εἶνε ἄλογος πολλότης, ἢ ὁποία πάλιν εἶνε

καὶ αὐτὴ μία μορφή τῆς ἀκαθοριστίας. Ἡ γένεσις καὶ ἡ διαδοχικότης, ὁ χρόνος καὶ ἡ κίνησις, προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς: ὅλα ἐκφράζουν τὴν ῥευστότητα τοῦ ἀκαθορίστου. Εἶδομεν ὅτι τὸ Δεχόμενον παρουσιάζει τὴν ὄψιν ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶνε δεκτικὸν καθορισμοῦ, ἐκείνου ποὺ ἐνσαρκώνει, ποὺ ἀντιγράφει, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ὑπόστρωμα, ποὺ προβάλλει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰς μορφάς. Ὅλα αὐτὰ εἶνε ἐκφράσεις ποὺ δηλώνουν τὴν σχετικότητα εἰς τὸ Δεχόμενον, τὴν φύσιν τοῦ ἀκαθορίστου, τοῦ ὁποῖου ἡ θετικὴ πλευρὰ εἶνε ἡ ἰκανότης νὰ προσλαμβάνη ὅλας τὰς μορφάς.

Ἔως τὸ σημεῖον αὐτὸ ὠμιλήσαμεν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Δεχομένου πρὸς τὸν κόσμον τῆς γενέσεως καὶ πρὸς τὰς μορφάς. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ σχέση τοῦ Δεχομένου πρὸς τὸν Θεόν. Ἐδῶ ἔχομεν τὴν σχέση τοῦ Δεχομένου πρὸς τὴν ὑλικὴν αἰτίαν, πρὸς τὴν τυπικὴν αἰτίαν καὶ πρὸς τὴν ἐνεργὸν αἰτίαν. Ὁ Θεὸς εἶνε εἰς θέσιν νὰ πείσῃ τὸ Δεχόμενον νὰ ἐργασθῆ χάριν τοῦ βελτίστου. Ὅπως δὲ ὑπάρχει εἰς τὸ Δεχόμενον ἡ ἰκανότης νὰ δεχθῆ τὰς μορφάς οὕτω ὑπάρχει καὶ ἡ ἰκανότης νὰ πεισθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐδῶ ὅμως πάλιν τὸ πρᾶγμα εἶνε δισημάντον. Τὸ Δεχόμενον εἶνε ἀνυπότακτον, «δύσμικτον» (35 A). Ἀλλὰ εἶνε δυνατόν νὰ μεταπεισθῆ. Ἡ νίκη αὐτῆ δὲν εἶνε ποτὲ τελειωτικὴ ἢ ὑποταγὴ δὲν διαρκεῖ.

Ἡ ἀναγκαιότης ὑποτάσσεται ἐκουσίως εἰς τὸν Θεὸν πειθομένη ὑπ' αὐτοῦ (56 C). Ὁ νοῦς κυριαρχεῖ ἐπὶ τῆς ἀναγκαιότητος (48 A, 56 C). Βλέπομεν οὕτω ὅτι ἡ πειθὴ νικᾷ τὴν ἀνάγκην (48 A). Οὐχ ἦττον ὑπάρχουν περιορισμοὶ εἰς τὴν ἰκανότητα τοῦ Δεχομένου νὰ πείθεται. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ εἶνε καλὸν καθ' ὃ μέτρον εἶνε τοῦτο δυνατόν. Ἡ φράσις αὐτῆ ἐπαναλαμβάνεται διαρκῶς εἰς τὸν Τίμαιον (30 A, 32 B, 38 B κτλ.). Ἐπίσης ὁ νοῦς πείθει τὴν ἀναγκαιότητα νὰ ὀδηγῆ πρὸς τὸ καλλίτερον («ἐπὶ τὸ βέλτιστον ἄγειν») τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα γίνονται (48 A). Ὑπάρχουν ἄρα καὶ μερικὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἐκφεύγουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ βελτίστου. Τὰ τοιούτου εἶδους πράγματα εἶνε ἐντελῶς ἀ-λογικὰ καὶ ἀνεξήγητα. Ἐπὶ πλέον καὶ αὐτῆ ἡ πειθὴ ὅπως τὴν περιεγράψαμεν, δὲν διαρκεῖ. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶνε παντοδύναμος· εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ συνεργάζεται μὲ τὴν ἀναγκαιότητα· τὸ ἀπότη-

λεσμα δὲ τῆς τοιαύτης συνεργασίας φέρει τὰ ἔχνη καὶ τῶν δύο αἰτίων. Ὁ Θεὸς δὲν εἶνε τὸ "Ὀλον" εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ ἐνεργῇ μαζὶ μετὰ ἄλλου; παράγοντας· εἶνε ἓνας μεταξὺ πολλῶν.

Ἐὰν τὸ Δεχόμενον ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ πεῖθεται ἀπὸ τὸν Θεόν, τοῦτο θὰ συμβαίνει διότι τὸ Δεχόμενον εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐννοῇ τὸν Θεόν. Τὸ συμπέρασμα λοιπόν, ὅτι τὸ Δεχόμενον περιλαμβάνει μέσα του δυνάμει καὶ τὸν νοῦν καὶ ὅτι ὑπάρχει κάποιον πρωταρχικὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Δεχομένου, φαίνεται νὰ εἶνε ἀναπόφευκτον. Ἀλλὰ ἡ διάνοια ἔχει βαθμούς· ἡ δύναμις τῆς νοήσεως ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε ἀνωτέρου βαθμοῦ ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ἐνυπάρχει λανθάνουσα εἰς τὴν ἐπιθυμίαν. Εἰς τὰ Ἡθικὰ Νικομάχεια (1098α) ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε ἔλλογος ὑπὸ δύο σημασίας: ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι εἶνε ἱκανὴ νὰ διανοεῖται καὶ ὑπὸ τὴν ἐνοίαν ὅτι εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐννοῇ τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἡ ἐπιθυμία δὲν εἶνε ἱκανότης τοῦ διανοεῖσθαι, καὶ ὅμως εἶνε ἔλλογος ὑπὸ τὴν δευτέραν αὐτὴν σημασίαν· εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐννοῇ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτόν. Καὶ τὸ Δεχόμενον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔλλογον ὑπὸ κάποιαν ἀνάλογον σημασίαν. Ὁ Πλάτων ἀναφέρει (71 Α.Σ. ἴδε καὶ Πολιτ. 431) ὅτι αἱ κτηνώδεις ὄρμαι τοῦ ἀνθρώπου εἶνε δυνατόν νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ νοῦ εἴτε δι' ἀπειλῶν καὶ διὰ τῆς βίας, εἴτε διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐπ' αὐτῶν κάποιας μαγείας. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας εἶνε ὅτι ὁ πρῶτος εἶνε εἰς θέσιν νὰ συλλάβῃ τὰς μορφὰς ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας ἐνῶ ἡ δευτέρα ἔχει ἀνάγκην νὰ ἰδῆ τὸ ἀγαθὸν νὰ ἐκδηλώνεται εἰς μίαν συγκεκριμένην ἐνσωμάτωσιν εἴτε διὰ μέσου μύθου τινὸς εἶνε διὰ μέσου ἔργου τέχνης.

Αὕτη εἶνε ἡ ἐννοία ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς καὶ ὅλαι αἱ καλαὶ τέχναι χρησιμεύουν ὡς μεσάζοντες ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ λόγου διότι κατορθώνουν νὰ φέρουν τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸ μέρος τῆς χάριτος καὶ τοῦ κάλλους. Ἡ ἀντιληπτικὴ ἱκανότης τοῦ Δεχομένου κατανοεῖ μόνον σκιάς, κατανοεῖ τὸ ἰδανικὸν ὑπὸ τὴν σκιάδην μορφήν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται εἰς τὰ συγκεκριμένα πράγματα. Εἶνε συνεπῶς ἀνάγκη νὰ παραδεχθοῦμεν ὅτι μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Δεχομένου ὑφίσταται μία τελευταία πολικότης, ὅτι τὸ θεῖον ἀσκεῖ κάποιαν

γοητεία ἐπὶ τοῦ χάους, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ λησμονοῦμεν ὅτι ἡ γοητεία αὕτη εἶνε δυνατὴ ὡς ἐκ τῆς «ξυμφύτου γλυκύτητος τῆς ἐπιθυμίας» (71 C).

Θὰ εἴπωμεν ἄρα γε ὅτι τὸ Δεχόμενον εἶνε κακόν; Ἐάν καὶ δὲν μᾶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἀπαντήσωμεν δογματικῶς εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, νομίζομεν μῶλα ταῦτα, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ζήτημα χωρίων μᾶς ὑποδεικνύει ὅτι πρέπει νὰ δώσωμεν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. Τὸ Δεχόμενον εἶνε «ἕτερον», διάφορον ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀντίθετον πρὸς αὐτόν. Ἡ ἀναγκαιότης συνεργάζεται μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ βελτίστου (48A)· ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ τὴν ἰδιότροπον αἰτίαν διὰ νὰ παραγάγῃ τὸ ἀγαθὸν (68E). Ὅπωςδήποτε ὅμως παραμένει τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ Δεχόμενον παρουσιάζει ἀντίστασιν, καὶ ποτὲ δὲν παρασύρεται ἐντελῶς. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Δεχομένου εἰς τὴν γένεσιν τῶν πραγμάτων σημαίνει ὅτι ὁ κόσμος παρουσιάζει καὶ μίαν ὄψιν τύχης καὶ συγχύσεως. Οὕτω λέγει ὁ Πλάτων εἰς τὸν Θεαίτητον: «Εἶνε ἀδύνατον, ὦ Θεόδωρε, νὰ λείψουν ἐντελῶς τὰ κακά, διότι εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἀντίστασις εἰς τὸ Ἄγαθόν» (176A). Εἰς δὲ τοὺς Νόμους (906A), ἀναφέρεται εἰς τὴν αἰώνιον σύγκρουσιν μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ἴσως τὸ πρόβλημά μας νὰ εἶνε ἀπλῶς λεκτικόν. Ἐάν μὲ τὴν λέξιν κακὸν ἐννοοῦμεν τὴν ἀστάθειαν, ἢ ὅτι ἡ προσκόλλησις εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τύχης, τότε τὸ Δεχόμενον ἔχει φύσιν πονηράν, δὲν εἶνε ὅμως κακὸν ὑπὸ οἵανδήποτε ἄλλην σημασίαν τῆς λέξεως. Ὁ Θεὸς εἶνε ἀγαθὸς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι εἶνε σιδηροδέμενος πρὸς τὸ ἀγαθὸν πέραν οἵουδήποτε χρόνου· τὸ Δεχόμενον ὅμως δὲν εἶνε κακὸν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ταυτίζεται πρὸς τὸ κακόν, διότι τὸ Δεχόμενον δὲν ταυτίζεται πρὸς τίποτε, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν. Ἀφοῦ δὲ εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο εἶνε οὐδέτερον, διότι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶνε ἀκαθόριστον. Εἶνε ἀληθές ὅτι τὰ καλὰ πράγματα παρέρχονται, ἀλλὰ καὶ τὰ κακά ὄντα παρέρχονται ὁμοίως. Ἐάν τὸ Δεχόμενον προβάλλει ἀντίστασιν εἰς τὸν Θεόν, ἀσφαλῶς θὰ ἀντισταθῇ καὶ εἰς τὸν Διάβολον (ἐάν ὑπάρχει τοιοῦτος), διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀκαθόριστίαν του.

Ἐφ' ὅσον δὲ τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε κακόν, ἔπεται ὅτι τὸ κακόν

τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται εἰς τὸν κόσμον ἔχει χαρακτῆρα ἀρνητικόν· εἶνε δηλαδή στέρησις τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ κακὸν εἶνε ἕνας κατώτερος βαθμὸς τῆς ἀγαθότητος, ἕνα ἀτελὲς ἀντίγραφον τοῦ ἰδανικοῦ: ὁ κακοῦργος εἶνε ἕνας ἄγιος κατωτέρου βαθμοῦ¹).»

Βασικὴν σπουδαιότητα ἔχει καὶ ἕνα ἄλλο ζήτημα: ἐὰν δηληδὴ τὸ Δεχόμενον εἶνε πραγματικόν. Ἐναντίον τῆς πραγματικότητός του εἶνε δυνατὸν νὰ ἀντιταχθῇ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε δεδομένον οὔτε εἰς τὴν πείραν οὔτε εἰς τὸν νοῦν. Πῶς λοιπὸν τότε εἶνε δυνατὸν κατ' ἀρχὴν νὰ γνωσθῇ; Βεβαίως εἶνε πολὺ φυσικὸν εἰς τὴν πείραν νὰ μὴ εἶνε δεδομένον τὸ Δεχόμενον· πείραν λαμβάνομεν μόνον τοῦ «μικτοῦ», τοῦ ἀκαθορίστου ὡς καθωρισμένου· ἔχομεν πείραν ἑνὸς δημιουργήματος καὶ ὄχι δημιουργικοῦ τινος παράγοντος. Ἄφ' ἑτέρου εἶνε πολὺ φυσικὸν τὸ Δεχόμενον νὰ μὴ εἶνε ἔννοια τῆς διανοίας ἀφοῦ ἡ προᾶξις τῆς νοήσεως εἶνε προᾶξις καθορισμοῦ, εἶνε προᾶξις ἣ ὁποία σημαίνει τὴν νόησιν μιᾶς μορφῆς ἢ τὴν ἀπόδοσιν μιᾶς μορφῆς εἰς ἕν καθ' ἕκαστον. Καὶ πράγματι κανεὶς ἐκ τῶν δημιουργικῶν παραγόντων δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἀντιλήψεως εἴτε κατ' αἴσθησιν εἴτε κατὰ τὸν λόγον. Οὗτοι ἀποτελοῦν τὰς αἰτίας τοῦ κόσμου τῆς διανοήσεως καὶ μόνον ἐμμέσως καὶ κατὰ συμπερασμὸν εἶνε γνωστοί. Γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχει τὸ Δεχόμενον διότι ἀποτελεῖ ἕνα ἀναγκαῖον συμπέρασμα ποὺ ἐξάγεται ἐκ τοῦ κόσμου τῆς πείρας· χρησιμεύει πρὸς ἐξήγησιν τοῦ στοιχείου τῆς τύχης καὶ τῆς ῥοῆς τῶν πραγμάτων. Γινώσκεται χωρὶς νὰ εἶνε δεδομένον· κατανοεῖται «διὰ τινος νόθου συλλογισμοῦ» (52 C): ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ κόσμος τῶν μορφῶν (καθὼς συνεζητήθη οὗτος εἰς τὸν Φαίδωνα), ὑπερβαίνει τὸν κόσμον τῆς γενέσεως· εἰσάγεται ὡς μιὰ ὑπόθεσις διὰ νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ φαινόμενα.

Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς: συμβιβάζεται ἄρα γε μὲ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος κἄτι ποὺ εἶνε μὴ-νοητὸν νὰ εἶνε μᾶλα

1) Εἰς τὴν ἀποψιν ὅμως ταύτην περὶ τοῦ κακοῦ εἶνε δύσκολον νὰ προσαρμόσωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ τυράννου ὅπως εὐρίσκομεν αὐτὴν εἰς τὸ ἑννατον βιβλίον τῆς Πολιτείας. Ὁ τύραννος ἐμφανίζεται ὡς ἕνας ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ εἶνε ὀριστικῶς προσανατολισμένη πρὸς τὸ κακὸν ὡς πρὸς μίαν ἀρχὴν.

ταῦτα πραγματικόν; Εἶνε ἀλήθεια ὅτι εἰς πολλὰ χωρία ὁ Πλάτων ταυτίζει τὸ πραγματικὸν μὲ τὸ λογικόν· εἶνε ὁμως ἐπίσης ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχουν χωρία (ιδίως εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διαλόγους) εἰς τὰ ὅποια φαίνεται νὰ ἐγκαταλείπη τὴν ἀφομοίωσιν αὐτὴν. Οὕτω εἰς τὸν Πολιτικὸν (284 E) λέγει ὅτι ἡ ὑπερβολή, (ἔλλειψις μέτρου, ἀρνησις τοῦ πέρατος) εἶνε πραγματική. Εἰς τὸν Φίληβον (26 C) ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἄπειρου καὶ λέγει ὅτι ἔχει ἐνότητα. Ἡ στάσις τὴν ὁποίαν θὰ λάβει κανεὶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐρμηνείας τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος ὡς σύνολον· ἐκ τοῦ ἐὰν κανεὶς θεωρεῖ τὸν Πλάτωνα ὡς πέρα - πέρα ὀρθολογιστὴν ἢ ὄχι· καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο πάλιν ἐξαρτᾶται κατὰ πολὺ ἐκ τοῦ ἐὰν σχηματίζει κανεὶς τὴν γνώμην του περὶ Πλάτωνος ἐκ τῶν πρώτων διαλόγων (ιδιαιτέρως τοῦ Φαίδωνος) ἢ ἐὰν ἀποδίδῃ ἴσην σπουδαιότητα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διαλόγους. Εἰς τὸν συγγραφέα φαίνεται ἀναμφισβήτητον ὅτι διὰ τὸν Πλάτωνα ἡ πραγματικότης ἐμπερικλείει ἓνα ἀ-λογικὸν παράγοντα, ἓνα ἄ-λογον, σκληρὸν καὶ ἀνεξήγητον γεγονός.

Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του, ὅτι τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε ὁ μόνος ἀ-λογικὸς παράγων τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Πλάτων. Τὸ Κάλλος εἶνε πέραν τῶν ἐννοιῶν («λόγων» Συμπ. 211 A) καὶ τὸ Ἄγαθὸν εἶνε πέραν τῆς ἀληθείας (Πολιτ. 509 A). Καὶ περαιτέρω, λέγεται ὅτι τὸ Ἄγαθὸν εἶνε πέραν τῆς Οὐσίας. (Πολιτ. 509 B). Ὑπὸ μίαν ὠρισμένην σημασίαν, τόσον τὸ Δεχόμενον ὅσον καὶ τὸ Ἄγαθὸν εἶνε μὴ - ὄντα· καὶ ὁμως ὑπὸ μίαν ἄλλην σημασίαν εἶνε πραγματικά, διότι εἶνε αἰ αἰτίαι τοῦ ὄντος. Οὕτω ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ ὡς μορφῆς («ἰδέα», Πολιτ. 508 C) καὶ περὶ τοῦ Δεχομένου ὡς «εἶδους» (Τιμ. 48, A, E).

Τὸ Δεχόμενον δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὸ νὰ εἰσέλθῃ ὡς οὐσιαστικὸν στοιχεῖον τὸν κόσμον τῆς πείρας. Θὰ ἦτο σφάλμα νὰ τὸ θεωρήσωμεν ὅτι δὲν εἶνε παρὰ ἡ ἀποψις τῆς τύχης εἰς τὰ πράγματα, ἀποψις ἡ ὁποία θὰ ἦτο κάτι τὸ ἀφηρημένον καὶ ἐντελῶς χωριστὸν ἀπὸ τὸν συγκεκριμένον κόσμον. Ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Δεχομένου καὶ λέγει (52 D) ὅτι τοῦτο ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς γενέσεως ἀκόμη τοῦ οὐρανοῦ (τοῦ σύμπαντος).

Ὅποιος ὁμῶς θεωρεῖ τὸν Πλάτωνα ὡς ὀρθολογιστὴν ἠμπορεῖ ἀκόμη νὰ φέρῃ τὴν ἀντίρρησην ὅτι τὸ Ἄγαθὸν καὶ τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε καθόλου δυνατὸν νὰ συγκριθοῦν ὡς πρὸς τὴν ἀποψιν ὑπὸ τὴν ὁποίαν καὶ τὰ δύο εἶνε ἀ-λογικά. Τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ἡ πληρότης τοῦ ὄντος ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπορρέουν ὅλα τὰ πράγματα· εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, ἓνα ὑπερ-ὄν, τὸ ὁποῖον γινώσκεται κατὰ ἓνα ὑπερ-λογικὸν τρόπον· ἐνῶ τὸ Δεχόμενον εἶνε ἡ πλήρης ἀρνησις τοῦ ὄντος. Βεβαίως πρέπει νὰ παραδεχθοῦμεν ὅτι τὸ Δεχόμενον δὲν εἶνε ὄν ὑπὸ τὴν πληρεστάτην σημασίαν τῆς λέξεως, δὲν εἶνε «παντελῶς ὄν» (τελείως πραγματικόν). Μᾶλλον ταῦτα δὲν ἔπεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅτι εἶνε ἐντελῶς φανταστικόν (μὴ - πραγματικόν). Μὲ μίαν λέξιν εἶνε ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος περὶ βαθμῶν πραγματικότητος. Οἱ δημιουργικοὶ παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν μεταφυσικὴν κατάστασιν δὲν ἔχουν ὅλοι τὴν αὐτὴν σπουδαιότητα· εἰς μερικοὺς ἐξ αὐτῶν ἀποδίδεται μεγαλειτέρα βαρύτης ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιπούς. Οἱ παράγοντες αὐτοὶ εἶνε διατεταγμένοι κατ' ἀνιούσαν κλίμακα ὡς πρὸς τὸ εἶναι καὶ τὴν ἀξίαν. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἔννοια ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὸ Ἄγαθὸν εἶνε ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὀρίζεται πᾶν ὅ,τι εἶνε, συμπεριλαμβανομένων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν μορφῶν. Καὶ κατὰ τοὺς ὅρους αὐτοὺς τῆς ἀξιολογήσεως τὸ Δεχόμενον πρέπει νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν, ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ εἶναι, μεταξὺ τῶν δημιουργικῶν παραγόντων.

* * *

Μεταξὺ τῶν θεωριῶν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος ἡ ἔννοια τοῦ Δεχομένου καταλαμβάνει ἐξέχουσαν θέσιν. Ὁ Πλάτων τὴν πραγματεύεται κατὰ τρόπον πενιχρὸν καὶ μὲ πολὺν δισταγμὸν, καὶ μᾶλλον κάμνει ὑποδείξεις παρὰ νὰ ἐκφέρῃ γνώμην σαφῆ. Πολὺ μετριόφρων καὶ ἐπιφυλακτικὸς εἶνε ἐπίσης καὶ προκειμένου περὶ ὅλων τῶν σοβαρωτέρων του θεωριῶν, ὡς εἶνε ἐπὶ παραδείγματι αἱ περὶ τοῦ Θεοῦ ἢ περὶ τοῦ Ἄγαθοῦ. Ἡ στάσις του αὐτὴ ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὰς δυσκολίας τοῦ θέματος· ἴσως ὁμῶς νὰ ὀφείλεται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν πεποίθησίν του ὅτι αἱ σπουδαιότεραι ἀλήθειαι δὲν πρέπει νὰ γράφονται εἰς τὰ βιβλία καὶ νὰ ῥίπτωνται, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸ κοινόν

ἀδιακρίτως, ἀλλὰ τούναντίον πρέπει νὰ προορίζονται μόνον διὰ τοὺς ὀλίγους καὶ τοὺς μεμνημένους οἱ ὅποιοι νὰ ἔχουν περάσει ἤδη ἀπὸ τὴν κατάλληλον προπαίδειαν τοῦ πνεύματος. Κατὰ ταῦτα ὁ Πλάτων μᾶς ἐγκαταλείπει εἰς τὸν «προθάλαμον» καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴμεθα εὐχαριστημένοι μετὰ τὰ ὀλίγα ποὺ ἠμποροῦμε νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ μακρῶς.

Ὅποιος ἐννοεῖ τὸ Δεχόμενον κατὰ τὴν πλήρη αὐτοῦ σημασίαν, θὰ ἀντιληφθῆ ὅτι οἰαδήποτε θεωρία ποὺ θὰ παρεδέχετο τὸν Πλάτωνα ὡς ὀρθολογιστὴν εἶνε ἀνεπαρκὴς καὶ ἀκατάλληλος. Τὸ Δεχόμενον εἶνε ὁ παράγων τοῦ ἀκατεργάστου γεγονότος: ἀποτελεῖ τὸ μέτρον τῆς ἀποτυχίας τῶν μορφῶν ὡς αἰτίων εἰς τὸν κόσμον τῆς γενέσεως. Εἰς τὴν δημιουργίαν ὑπάρχει κάτι τι τὸ ὅποιον δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸ αἰώνιον ὑπόδειγμα. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἔχει ἀποκατασταθῆ ἡ τάξις, πάλιν εἶνε δυνατὸν ἡ τάξις αὕτη θὰ ἀνατραπῆ· οἱ νόμοι ἔρχονται καὶ παρέρχονται. Τὸ Δεχόμενον λειτουργεῖ ὡς ἀρχὴ τῆς ἐντροπῆς εἰς τὴν φύσιν. Πέραν ἐνὸς ὀρισμένου σημείου αἱ διαδικασίαι τῆς φύσεως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ προβλεφθοῦν καὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς τύχης. Ἡ ἐπιστήμη εὐρίσκεται ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν τύχην καὶ ὡς ἐκ τούτου παύει νὰ εἶνε «ἐπιστήμη»· ὁποιαδήποτε δὲ περιγραφή τοῦ κόσμου δὲν θὰ εἶνε, ὑπὸ τὰς καλλιτέρας συνθήκας, παρὰ μόνον πιθανή. Καθ' ὅμοιον τρόπον καμμία ἀκριβῆς περιγραφή καθ' ἕκαστον πράγματος δὲν εἶνε δυνατή. Καὶ οὕτω ὁ κόσμος εἶνε ἀδιαπέραστος (ἀδιαφανῆς) διὰ τὸν νοῦν.

Εἶνε δυνατὸν νὰ χωρίσωμεν τὴν περιγραφὴν ποὺ κάμνει ὁ Πλάτων τοῦ Δεχομένου, ἀπὸ τὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα ποὺ τοῦ ἀποδίδει, νὰ δεχθῶμεν τὴν πρώτην καὶ νὰ ἀπορρίψωμεν τὴν δευτέραν. Διὰ τὸν Πλάτωνα, τὸ Δεχόμενον ἀποτελεῖ ἀπώλειαν ὄντοτος, μίαν πτώσιν ἀπὸ τῆς κλασικῆς τελειότητος τῆς μορφῆς εἰς τὸ σκότος τοῦ σπηλαίου. Ἀκριβῶς ὅμως τὸ σκότος αὐτὸ εἶνε δυνατὸν νὰ φανῆ εἰς ἄλλον τινά, ὅτι προσδίδει σπουδαιότητα εἰς τὸ Δεχόμενον. Τὸ συγκεκριμένον ἀντικείμενον εἶνε σκοτεινὸν διὰ τὸν νοῦν, διότι, ὡς ἐκ τῆς ἀπείρου αὐτοῦ πολλαπλότητος, δὲν εἶνε δυνατόν, διὰ νὰ κατανοηθῆ, νὰ περιληφθῆ εἰς ἓνα μόνον τύπον (formula). Εἶνε ἀκαθόριστον διότι καμμία μορφή δὲν εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ περιεχόμενον του. Ἡ δὲ ἀντίθεσις καὶ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν ὑποδειγμάτων καὶ τοῦ Δεχο-

μένου, ὁ κίνδυνος νὰ νικηθοῦν ἐκεῖνα ἀπὸ τὸ δεύτερον τοῦτο, ἀποτελεῖ μέρος αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς ἐνεργείας. Ἡ ῥοή τὴν ὁποίαν κατακρίνει ὁ Πλάτων, εἶνε ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀτελευτήτου δημιουργικότητος τοῦ ὄντος. Μὲ μίαν λέξιν, εἶνε δυνατόν, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, νὰ ἐρμηνεύσωμεν καὶ θεωρήσωμεν τὸ Δεχόμενον ὡς συμβολὴν εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ὄχι ὡς ἐλάττωσιν αὐτῆς. Καὶ αὐτὸ μάλιστα τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος δεικνύει ἵχνη τοῦ Δεχομένου. Οἱ διάλογοι του εἶνε ἕνας χεῖμαρρος σκέψεως ποὺ διαρκῶς κινεῖται ἀπὸ συζητήσεως εἰς συζητήσιν, ποὺ κερδίζει ἕνα ζήτημα καὶ ὕστερα πάλιν τὸ χάνει, ἄλλοτε συγκεχυμένος καὶ ἄλλοτε σαφής, ποὺ αὐξάνει εἰς δύναμιν καὶ καταλήγει εἰς λαμπρὰς θεωρίας χωρὶς ποτὲ νὰ σταματᾷ εἰς ἕνα σύστημα. Εἰς τὰ ἔργα του τὸ τέλος δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἡ σκέψις προχωρεῖ καὶ διαμορφοῦται διαρκῶς. Εἰς τὴν πρακτικὴν του ὁ Πλάτων δὲν εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν θεωρίαν του· οὔτε ἄλλως τε θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἐὰν εἶνε ὀρθὴ ἢ ἀντίθετος ἀποψις ὅτι, δηλαδή, ὁ παράγων ὁ ὁποῖος εἰς τὴν γνῶσιν διαφεύγει τὸν καθορισμὸν εἶνε ταυτοχρόνως ἐκεῖνος ὁ παράγων ὁ ὁποῖος προσδίδει ὅλον ἐν νέον περιεχόμενον καὶ φρεσκάδα εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν σκέψιν.